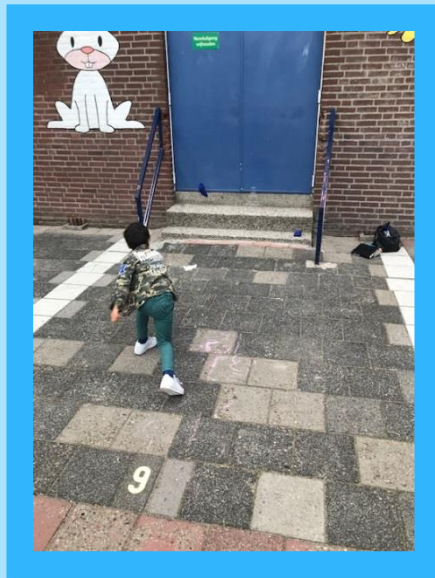

Impulscontrole door stoer buitenspel

Wat is de invloed van begeleid stoer buitenspel op impulsief gedrag in de klassensituatie bij kleuterjongens?

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
1. Inleiding, Aanleiding & Probleemanalyse.....	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Probleemanalyse en aanleiding van dit onderzoek	5
1.3 Meetbaar maken	6
1.4 Onderzoeksvraag.....	7
De Hoofdvraag.....	7
De Deelvragen	7
2. Theoretisch Kader.....	8
2.1 Wat is impulsief gedrag?	8
2.2 Leeftijd in relatie tot impulsief gedrag	8
2.3 Rijping Hersenen	10
2.4 Jongens vs. Meisjes	10
2.5 Buitenspelen is belangrijk.	12
2.6 Reflexintegratie	14
3. Onderzoeksstrategie en methode.....	15
3.1 Actieonderzoek met ontwerp	15
3.2 Het ontwerp	16
3.3 De Onderzoeksstrategie	16
3.4 De opbouw van het onderzoek	17
3.5 De praktijkgerichte deelvragen	17
3.6 Ethiek binnen dit onderzoek	19
3.7 Onderzoeks- en controlegroep.....	19
4. Data-Analyse en Resultaten	20
4.1 Inhibitie en Impulscontrole	20
4.2 Stoer Buitenspel	23
4.3 Observaties impulsuitingen in klassensituatie	25
5. Conclusie	31
5.1 Conclusies op de Deelvragen.....	31
5.2 Conclusie op de Hoofdvraag.....	33
6. Discussie	34
7. Aanbevelingen.....	35
8. Literatuurlijst	36

Samenvatting

Buitenspelen is belangrijk en gezond! Intuïtief zal iedereen het hier mee eens zijn. In de praktijk hoor ik dit vaak terugkomen wanneer ik (kleuter)leerkrachten spreek. Als ik een leerling observeer in de buitenspelsituatie valt mij op dat het spel van kleuterjongens regelmatig als gevaarlijk en grenzeloos wordt ervaren. ‘Doe de pistolen weg’ of ‘handen bij jezelf’ en ‘niet in de modder’ zijn boodschappen die over het plein schalmen. Maar wat brengt deze spelvorm, in dit praktijkgerichte onderzoek (PGO) stoer buitenspel genoemd, teweeg? Dit onderzoek heeft mij de kans gegeven om mijn visie met betrekking tot mogelijke interventies te exploreren en te toetsen. Ik heb onderzocht of het stimuleren van ander gedrag een gunstig effect kan hebben op de impulsdrang in mijn beroepspraktijk. Voorheen waren interventies gericht op het afleren van impulsieve gedragingen.

In het onderzoek heb ik, als ambulant begeleider, onderzoek gedaan naar het hoge aantal aanmeldingen kleuterjongens. De aanmeldingen worden bij het Kleuters in Delfshaven(KID) interventieteam, waar ik onderdeel van uitmaak, gedaan. Ik richt me op kleuterjongens waar de leerkracht een handelingsverlegenheid ervaart met betrekking tot grenzeloosheid en impulsief gedrag. Handelingsverlegenheid houdt in dit onderzoek in dat de leerkracht geen antwoord weet, of hulp nodig heeft met de afstemming, op de onderwijsbehoeften van de leerling. Dit waargenomen gedrag lijkt een belemmering in de ontwikkeling van deze doelgroep (de kleuterjongens) te zijn. De impulsdrang belemmert, volgens de groepsleerkracht, het gedijen in de klassensituatie. In dit PGO is daarom onderzocht wat de invloed is van stoer buitenspel op het impulsieve gedrag in de klassensituatie. De onderzoeksgroep die heeft deelgenomen aan deze interventie zijn kleuterjongens waar de leerkracht een hulpvraag indiende gericht op impulsief gedrag.

Om deze begeleiding in te zetten is er gebruik gemaakt van verscheidene invalshoeken, volgens: een kinderfysiotherapeut, een cesartherapeut, neuropsychologen en pedagogen. Deze invalshoeken en bijbehorende theorieën zijn nader onderzocht en hier is de onderzoeksvraag uit ontstaan.

Wat is de invloed van begeleid (stoer) buitenspel op impulsief gedrag in de klassensituatie bij kleuterjongens?

Er is gekozen om een actieonderzoek (Ponte, 2014) uit te voeren omdat, ik als ambulant begeleider uit ga van een samenwerking met de direct betrokkenen in de praktijk. Er zijn observaties gedaan gericht op de impulsdrang van de leerlingen. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een onderzoeks- en controlegroep. Daarnaast zijn er vragenlijsten bij de betrokken leerkrachten uitgezet.

Ik heb gekozen om een zogenaamde casestudy te doen, het aantal onderzochte kinderen is relatief klein. Dit om de haalbaarheid te borgen, en in kaart te brengen of de uitkomsten kunnen dienen als basis voor een groter op te zetten onderzoek.

De theorieën en invalshoeken die zijn onderzocht geven handvatten om het begeleid buitenspel vorm te geven. De drie leerlingen uit de onderzoeksgroep hebben wekelijks een uur aan deze buitenspel-interventie deelgenomen. Deze interventie is gedurende een periode van zes weken ingezet. De leerlingen kregen keuzevrijheid om uit verschillende activiteiten te kiezen. Er is zoveel mogelijk aangesloten op de zone van de naaste ontwikkeling om op deze wijze aan de behoefte van de leerling te voldoen.

Uit dit onderzoek blijkt dat door ontwikkeling natuurlijk te stimuleren er winst te behalen is. De observaties tonen aan dat, na de periode van zes weken, de motorische impulsdrang is afgenomen bij twee van de drie leerlingen uit de focusgroep. Het totale impulsieve gedrag is niet afgenomen. Bij de controlegroep is er geen significant verschil waargenomen. Stoer buitenspel lijkt vanuit deze onderzoeksmethode enkel invloed te hebben op de motorische onrust.

De betrokken leerkrachten geven aan dat zij een afname van de impulsdrang ervaren in de klassensituatie. Eén leerkracht denkt dat daar meer tijd voor nodig is, maar dat het prettig is dat er externe hulp is ingeschakeld. Alle leerkrachten zouden willen dat deze interventie voortaan door KID aangeboden wordt.

De verzamelde data zijn schematisch weergegeven. In dit onderzoek is voor mij het belang van stoer buitenspelen bevestigd. Het aanbieden van begeleid buitenspel heeft op diverse vlakken een positieve bijdrage: de motorische impulscontrole lijkt vooruit te gaan en ik signaleer een verschil in het plezier bij de leerlingen tijdens de begeleidingsmomenten. Dit sluit aan op mijn missie en de theorie van Bannink (2017) dat het gebruikmaken van positieve emoties, meer zingeving, betere relaties en betere prestaties teweegbrengt. In de evaluatieformulieren werd aangegeven dat het welbevinden van de leerling in de klas vooruit is gegaan.

1. Inleiding, Aanleiding & Probleemanalyse

In dit hoofdstuk onderbouw ik mijn keuze om dit onderzoek uit te voeren. Ik leg uit wat mijn werkcontext is en wat de aanleiding van mijn onderzoek is. In mijn werkpraktijk is er sprake van een trend. Deze trend heb ik nader in kaart gebracht, en daar is een onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen uit voortgekomen. Ik sluit het hoofdstuk af met het doel van dit onderzoek.

1.1 Inleiding

Sinds oktober '16 ben ik werkzaam voor het project Kleuters in Delfshaven (KID) als ambulant begeleider en groepsleerkracht. Mijn werkzaamheden bestaan uit het begeleiden van peuters en kleuters met gedrag gerelateerde ondersteuningsbehoeften. Het KID-team bestaat uit een praktijkgerichte professional (ik), een jeugdzorgwerker en een ambulant begeleider van het samenwerkingsverband. KID is een pilot en we zijn actief op alle basisscholen in de wijk Delfshaven te Rotterdam. Momenteel bevinden we ons in het laatste pilotjaar ('18-'19). Een belangrijke doelstelling van KID is dat er samen met school en het gezin ondersteuning wordt geboden om het kind te laten gedijen in de klas (Berkel, 2017).

Ik wil meer te weten komen over het onderwerp 'impulscontrole en buitenspel' naar aanleiding van het congres 'Kleuterjongens' dat ik gevolgd heb op 7 juni 2018 jl. Op dit congres werd er door o.a. Hanneke Poot-van der Windt (kinderfysiotherapeut, psychomotorisch remedial teacher) en Carla van Deelen (MEd, docent bij het Seminarium voor Orthopedagogiek) bepleit dat stoer buitenspel van wezenlijk belang is voor de ontwikkeling en rijping van de hersenen van kinderen. Ook zou dit het gedrag in de klassensituatie positief beïnvloeden. Behalve dat dit mij inspireerde, aangezien de informatie veel praktijk- en ervaringsvoorbeelden betreft, prikkelde het mij om hier meer onderzoek naar te doen. Tijdens dit congres zijn er geen theorieën gepresenteerd dit op wetenschappelijke wijze onderbouwen.

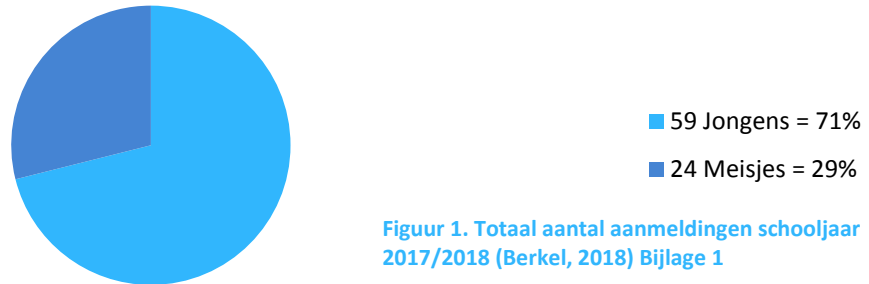
Een bijkomende motivatie om dit onderzoek te exploreren, is een passie voor mijn vrijwilligerswerk in Ghana voor 'Teach on the Beach'. Een stichting die zich op diverse gebieden inzet voor goed onderwijs. Daarnaast worden de leerlingen gestimuleerd om kritisch te zijn. Ik zie leergierige en enthousiaste leerlingen die voornamelijk buiten leven én spelen. Regelmatig observeer ik lessen bij de lokale school. Daar zie ik impulsieve (kleuter)jongens die bij ervaren storend gedrag de klas uitgestuurd worden. De jongens spelen buiten en komen na enige tijd de les weer bijwonen. Dit herhalende patroon lijkt een kortetermijnoplossing, het is geen bewust ingezette interventie. Om die reden stel ik mezelf de vraag of het inzetten van begeleid buitenspel zou kunnen bijdragen aan het beheersen van de impulsdrang. Dan zijn dit handvatten die ik ook over de grens, en in een compleet andere setting, zou kunnen aanbieden.

Daarnaast spreekt dit onderzoek mij persoonlijk aan omdat ik gedurende mijn kindertijd een 'jongensachtig-meisje' was: bomenklimmen, voetballen, kattenkwaad en voornamelijk jongensvrienden. Mijn mooiste jeugdherinneringen gaan ook naar het buitenspel toe. Dat draagt eraan bij dat ik vanuit mijn persoonlijke ervaring geloof dat buitenspel gezond en belangrijk voor de ontwikkeling van een kind is. Hoe gender daarin een rol speelt wil ik nader onderzoeken.

1.2 Probleemanalyse en aanleiding van dit onderzoek

Er worden meer jongens dan meisjes voor KID (Kleuters in Delfshaven) aangemeld. Zoals zichtbaar in figuur 1 zijn 71% van de aanmeldingen jongens en 29% meisjes.

Verdeling Jongens/Meisjes van de totaal 83 KID-trajecten schooljaar 2017/2018

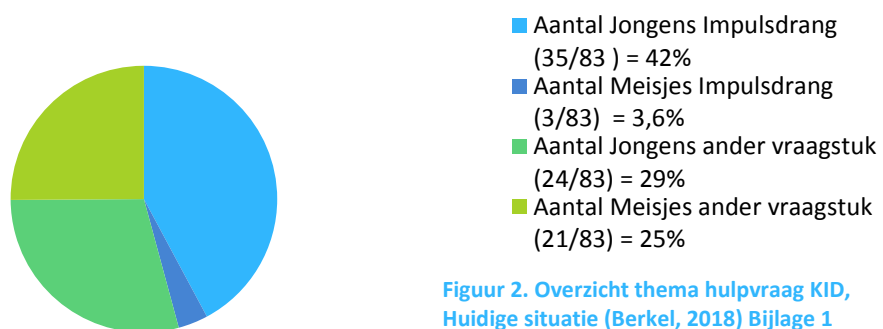

Terugkerende vraagstukken bij de kleuterjongens zijn o.a. het controleren van impulsdrang (in de klassensituatie) en conflicten/ agressie in de vrije situaties (voornamelijk op het schoolplein). Een voorbeeld hiervan is leerling W, die meedoet aan de interventie in dit onderzoek. De leerkracht en Intern Begeleider schakelden KID in met de volgende hulpvraag:

‘Hoe kunnen we W helpen meer zelfregulerend te zijn? We zien een jongen die zich overal mee bemoeit en niet langer dan een paar seconde de rust kan bewaren. Hij is heel behulpzaam, maar komt nooit aan zijn eigen taken toe. Het gedrag is ook storend voor de andere kinderen. De juf moet hem vaak aanspreken.’

Het aantal hulpvragen dat aangemeld wordt, gericht op dit onderwerp is 45,6% van alle KID-vraagstukken, waarvan 42% jongens en 3,6% meisjes is (Figuur 2).

Aantallen KID, hulpvraag van de school gerelateerd aan het controleren van de impulsdrang (schooljaar 2017/2018)

1.3 Meetbaar maken

Om te meten of er een mogelijk verband is zullen er data verzameld worden. Dit wordt nader toegelicht in hoofdstuk 3 'Onderzoeksstrategie en Methoden'. Hieronder staat een beknopte toelichting van de onderzoeksmethoden beschreven.

Methode 1 (2x): Ik zet een vragenlijst uit bij de leerkrachten, dit is de startmeting. Na het inzetten van een ambulant traject waarin de focus op stoer buitenspel ligt, zal er nogmaals een verkorte vragenlijst afgenomen worden.

Methode 2 (2x): Ik observeer de leerling in de klassensituatie. Aan de hand van de enquête die is uitgezet bekijk ik het moment waar de leerkracht het impulsieve gedrag waarneemt. Na het traject zal ik wederom observeren om een ontwikkeling te kunnen waarnemen.

De leerling een stem: Mijn eigen visie is dat wij, als betrokkenen, veel over kinderen praten. De theorie die Otter (2013) beschrijft over Voicing spreekt mij aan. In dit onderzoek zal de leerling een stem krijgen betreffende het buitenspel. Dit is voornamelijk gericht op betrokkenheid en keuzevrijheid van de buitenspelactiviteiten.

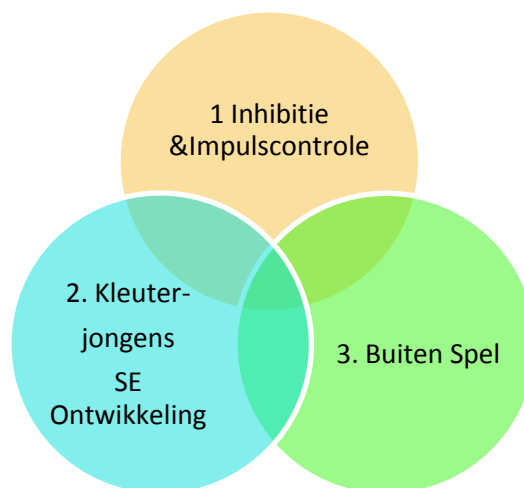
De interventie zal door mij worden aangeboden aan de leerlingen. Deze keuze is gemaakt om de uitvoering van de activiteiten te borgen. De vervolgstap in het proces is dat de school en de leerkrachten hier zelfstandig mee aan de slag gaan. Middels dit onderzoek wil ik aantonen of de interventie bijdraagt aan het inhiberend vermogen van de leerling in de schoolse situatie. Daarvoor moet er eerst onderzocht worden welke interventies ik gericht op 'stoer buitenspel' kan inzetten. De literatuur die hiervoor onderzocht wordt is: gender, hersenontwikkeling en rijping gericht op de sociaal-emotionele ontwikkeling, inhibitie/ impulsdrang/executieve functies/zelfsturing. De visie van de leerkrachten zal in kaart gebracht worden en een plek krijgen in de dataverzameling. Een persoonlijke wens is het ontwikkelen van een eenvoudig document. Ik vind het belangrijk dat de leerkrachten, deze handreiking met minimale inspanning kunnen implementeren in hun onderwijspraktijk. Dit is echter niet het doel van dit onderzoek, maar een bijkomstigheid.

1.4 Onderzoeksvraag

De Hoofdvraag

Wat is de invloed van begeleid (stoer) buitenspel op impulsief gedrag in de klassensituatie bij kleuterjongens?

Aan de hand van de onderzoeksvraag zijn er deelvragen geformuleerd. De deelvragen vloeien voort uit het Venndiagram dat in figuur 3 staat weergegeven. De deelvragen gericht op de theorie zullen grotendeels in 'Het Theoretisch Kader' aan bod komen. **Het doel** van dit onderzoek is te weten te komen wat de invloed van het inzetten van (stoer) buitenspel op de impulscontrole in de schoolse situatie is.

Figuur 3 Venndiagram onderwerpen onderzoek

De Deelvragen

Tabel 1: De onderwerpen en bijbehorende deelvragen

1. Inhibitie & impulscontrole	Wat wordt binnen dit onderzoek onder inhiberend vermogen en impulscontrole verstaan?
Theoretisch:	- Wat is de definitie en wat zegt de theorie over 'inhibitie en impulscontrole'? - Wat is leeftijdsadequaat m.b.t. het inhiberend vermogen in de kleuterperiode? - Wat is de relatie tussen inhiberend vermogen en impulsdrang tot executieve functies en welke theorieën zijn hierover bekend?
Praktisch:	- Wat is de kennis van leerkrachten over impulscontrole, wat zijn kansen en belemmeringen in de praktijk? - Welke ontwikkeling kan er met een ambulant traject bewerkstelligd worden?
2. Kleuterjongens Sociaal-Emotionele Ontwikkeling	Hoe verloopt de sociaal emotionele ontwikkeling van kleuterjongens, en hoe kan je dat stimuleren?
Theoretisch:	- Wat is rijping van de hersenen en hoe kun je dat stimuleren? - Hoe verloopt de hersenontwikkeling (in relatie tot de impulscontrole) van kleuterjongens? - Welke invloed hebben hormonen op het gedrag van kleuterjongens? - Welke interventies kan ik als ambulant begeleider inzetten om de rijping van de hersenen stimuleren?
3. Stoer Buitenspel	Hoe kan ik als ambulant begeleider (en de leerkracht tijdens het buitenspelen) stoer buitenspel als ontwikkelinstrument inzetten?
Theoretisch:	- Welke buitenspel-activiteiten kun je volgens de theorie aanbieden om het inhiberend vermogen te stimuleren?
Praktisch:	- Wat is stoer buitenspel volgens de betrokkenen leerkrachten, en wil men dit een plek op school geven? - Hoe kan men de activiteiten in de schoolse situatie een plek geven?

2. Theoretisch Kader

In dit onderzoek wordt er onderzocht wat de invloed is van begeleid (stoer) buitenspel op de impulscontrole in de klassensituatie. Er zal een toelichting geven worden over de theorie en het praktijkbeeld van impulsief gedrag. Vervolgens zal dit verbonden worden aan leeftijdsadequaat gedrag. Er wordt een relatie gelegd met de werking van de hersenen en de invloed van hormonen op het waargenomen gedrag, waarin de ontwikkeling van jongens en meisjes naast elkaar gelegd wordt. De onderwerpen die in het theoretisch kader aan bod komen, geven antwoord op de theoretische deelvragen.

2.1 Wat is impulsief gedrag?

Het beheersen van impulsief gedrag, de executieve functie inhibitie genaamd, kan worden gezien als een vorm van aandacht. Aandacht die nodig is om van het onderwijs te kunnen profiteren. Woltring (1995) omschrijft impulsief gedrag als het gebrek aan zelfreguleringsvaardigheden. En de methode Kijk1-2! (2013) benoemt impulsiviteit als een risicofactor waarin o.a. afleiding, ongerichte activiteit en niet luisteren worden genoemd. In mijn werkpraktijk is er aan kleuterleerkrachten in Delfshaven (Rotterdam) gevraagd wat zij onder impulsief gedrag verstaan (Bijlage 2). De definitie die de acht respondenten geven is:

Vijf respondenten - Doen zonder te denken, Eerst doen dan denken

Drie respondenten - Geen controle

Het doel van dit onderzoek is gericht op het denken in mogelijkheden. De focus ligt niet op de zogenaamde belemmering die impulsdrang wordt genoemd, maar we richten ons op een ander ontwikkelgebied. Namelijk de behoefte om te spelen, te bewegen en te exploreren. Kinderen tot de kleuterleeftijd hebben meer moeite om impulsen te onderdrukken, ze reageren meestal direct op een zintuigelijke prikkel (Jolles, 2017). Leeftijd speelt een rol bij het ontwikkelen van deze vaardigheid. Daarom zal er inzichtelijk gemaakt worden wat leeftijdsadequaat is voor deze doelgroep.

2.2 Leeftijd in relatie tot impulsief gedrag

Uit hersenscans blijkt dat inhibitie rond het 3^e levensjaar begint te ontwikkelen (Diamond, 2002; Kolb et al., 2012). Bij ieder individu ontwikkelt zich dat in een ander tempo. Dat komt omdat het moment van de gevoelige periode voor ieder individu anders is. De gevoelige periode is het moment dat het brein een rijpingsfase doormaakt die optimaal is om een vaardigheid aan te leren (Kohnstamm, 2002). Daarnaast is het mogelijk dat het inhibitie in mindere mate aanwezig is door invloed van omgevingsfactoren zoals; stress, slaapproblemen, etc. (Smidts & Huizinga, 2011). Voor dit onderzoek is het van belang om kennis te nemen van deze informatie, om het waargenomen gedrag te begrijpen en er als professional op aan te kunnen sluiten. Er is geen exacte leeftijd aan te duiden waarin inhibitie in een bepaalde mate ontwikkeld is. Om de globale ontwikkeling hiervan inzichtelijk te maken staan hieronder de streefdoelen toegelicht die raakvlakken hebben met het inheberend vermogen.

In Nederland wordt er uitgegaan van landelijke leerkaders in het (primair) onderwijs. Dit praktijkonderzoek wordt uitgevoerd op basisscholen van verschillende schoolbesturen met ieder een eigen visie. Verbindend en overeenkomstig zijn de streefdoelen op sociaal-emotioneel gebied zoals deze zijn uitgewerkt door 'het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling' (Bijlage 3).

Volgens het Expertisecentrum (SLO) verloopt de ontwikkeling van werkhouding en concentratie weergegeven als in figuur 4.

Voor aanvang van groep 1 kan het kind....	Voor het eind van groep 2 kan het kind....
Denkt en reageert vooral intuïtief	Kan gericht vragen stellen
Heeft plezier in het leren van nieuwe dingen	Heeft plezier in de taak
Kan rustig werken voor een kortdurende periode	Is in staat om iets af te maken
Probeert zelf problemen op te lossen tijdens het werken	Zet door wanneer iets niet direct lukt
Kan een bekende opdracht die duidelijk is zelfstandig uitvoeren	Voert zelfstandig opdrachten uit

Figuur 4. Sociaal Emotionele Ontwikkeling (werkhouding en concentratie) van het Jonge Kind (SLO, 2018)

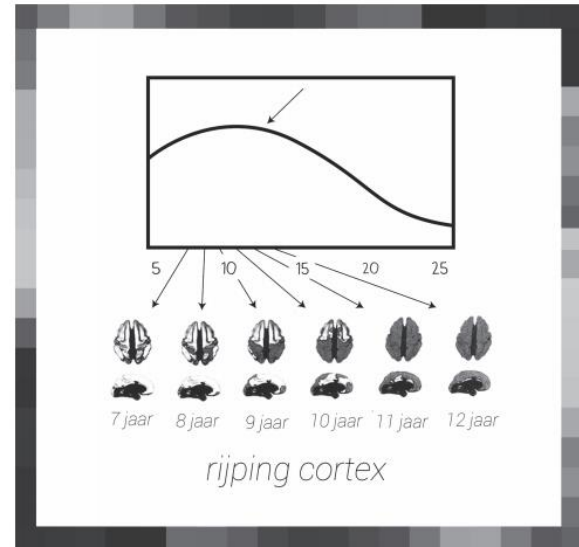
In relatie tot impulscontrole gaat het Expertisecentrum (SLO) er van uit dat een kleuter bij aanvang van de kleuterperiode:

- Rustig moeten kunnen werken voor een kortdurende periode;
- Een duidelijke en bekende opdracht zelfstandig moet kunnen uitvoeren;
- Nog intuïtief mag reageren.

Gedurende de kleuterperiode ontwikkelt de sociaal emotionele ontwikkeling verder door. Voor aanvang van groep 3 worden er meer eisen gesteld aan de leerling zoals deze te zien zijn in de rechterkolom van figuur 4. Om te onderzoeken of dit overeenkomt met de biologische ontwikkeling van de kleuter, wordt er gekeken naar de ontwikkeling van het brein. De ontwikkeling van het brein, ook wel rijping genoemd wordt in de volgende paragraaf uitgewerkt.

2.3 Rijping Hersenen

Rijping is gedrag dat een individu kan vertonen door organische ontwikkelingsprocessen die afhankelijk zijn van tijd en leeftijd (Wijsman, 2017). In de hersenen is rijping onder andere een proces waarin verbindingen aangelegd worden tussen beiden hersenhelften (Poot, 2010). De hersenschors ook wel de cortex (figuur 5) stuurt de aandacht in het brein aan. Zoals te zien is in het figuur is er voorafgaand aan het 7^e levensjaar, beperkte rijping. Daaruit kan geconcludeerd worden dat de verbindingen tussen beiden hersenhelften nog aangelegd moeten worden in de kleuterperiode.

Figuur 5. Rijping Cortex Kind (Grift, 2010 p.20)

Voldoende rijping van de cortex is een voorwaarde om prikkels en impulsen uit te sluiten en aandacht vol te houden (Grift, 2010). Een voorwaarde om aandacht te kunnen geven is dat de cortex actief is. Dit is voor jonge kinderen moeilijk (Nunen, 2010). Een kind dat begint op de basisschool heeft meer moeite met concentreren dan een kind van 6 jaar, de neurologische leeftijd die voldoende moet zijn om mee te kunnen gaan in de klassenstructuur (Nunen, 2010). Dit komt overeen met de informatie die het Expertisecentrum (SLO) geeft. Rijping is nodig om onder andere de impulscontrole te reguleren.

Concluderend onderstrepen de verschillende theorieën dat hersenen moeten rijpen alvorens bepaalde vaardigheden, zoals inhibitie, kunnen ontwikkelen. Het rijpingsproces kan gestimuleerd worden door te bewegen en zintuigen te prikkelen (Poot, 2010). In dit onderzoek wordt er in kaart gebracht of door het stimuleren van het rijpingsproces een waarneembare verandering zichtbaar is in het impulsieve gedrag van de kleuterjongens in de klassensituatie. De dataverzameling (figuur 1&2) heeft aangetoond dat er meer jongens dan meisjes met een hulpvraag gericht op inhibitie worden aangemeld. Om dit te verklaren en zal het verschil in de (hersenen)ontwikkeling van jongens en meisjes beschreven worden in de volgende alinea.

2.4 Jongens vs. Meisjes

Uit de KID-cijfers blijkt dat jongens en meisjes, over het totaal aantal aanmeldingen, met een ander gedragsvraagstuk te maken hebben. De oorzaak hiervan zou neurologisch en hormonaal te verklaren zijn.

Dit onderzoek richt zich op kleuterjongens, omdat het vraagstuk uit de praktijk gericht is op het waargenomen gedrag van deze doelgroep. De cijfers van figuur 2 tonen aan dat 3,6% van de aangemelde meisjes gelijkwaardig gedrag laten zien. Dat betekent dat er meisjes zijn die gedrag laten zien dat in dit onderzoek als jongensgedrag bestempeld wordt. "Bij sekseverschillen wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen jezelf als jongen of meisje beleven en jezelf als jongen of meisje gedragen" (Kohnstamm, 2002, p.269). Uitgaande van het citaat kunnen meisjes die impulsief gedrag

laten zien, volgens de theorie gebaat zijn bij eenzelfde voorgestelde aanpak. In dit onderzoek wordt dat niet nader onderzocht om de focus op de doelgroep te behouden.

Het brein van jongens en meisjes zijn in de anatomie (opbouw en opzet) vrijwel identiek aan elkaar. Toch zijn er verschillen in onder andere de hersenprocessen (de breinontwikkeling) en de functies van de hersenen. Zo 'dwingt' het brein jongens om te rennen, springen, klimmen en te gooien (Hout, 2018). Dat betekent dat de behoefte aan deze uitingen groot is, en dat dit gedrag vanuit neurologische perspectief moeilijk te inhiberen is. Op p.9 is toegelicht dat de cortex het onderdeel van het brein is waar de aandacht wordt aangestuurd. In het vrouwelijk brein is de verbinding tussen beiden hersenhelften dikker, daarnaast is er een grotere bloedtoevoer en een de neurale verbindingen zijn talrijker (Grift, 2011). Dit maakt dat informatie-uitwisseling sneller gaat bij meisjes dan bij jongens (Grift, 2011). Die verbindingen hebben bij jongens meer tijd nodig om aan te leggen.

Concluderend betekent dit dat de ontwikkeling van jongens, over de linie gezien, meer tijd nodig heeft. Het tempo waarin de rijping van de hersenen plaats vindt is verschillend, maar het intelligentieniveau is hetzelfde (Tavecchio, 2011).) Daarnaast zijn er verschillen in de ontwikkeling van de prefrontale cortex. Bij jongens vermoeilijkt dit het toepassen van de executieve functies (Gazzaniga, 2009). Inhibitie is één van de executieve functies. Dit benadrukt eens ter meer dat het verschil in hersenontwikkeling, een uitwerking heeft op het gedrag in o.a. de klassensituatie. De informatie die hier staat weergegeven is een klein deel van de uitgebreide hersenstructuur en ontwikkeling, en de kennis die daar over bekend is. Er is gekozen om de informatie te beperken tot de meest bekende en relevante gegevens die betrekking hebben tot dit onderzoek.

Naast de hersenontwikkeling is de hormoonhuishouding ook verschillend tussen jongens en meisjes. Hormonen zijn stoffen die diverse processen aanvoeren. Op jonge leeftijd heeft dit gevolgen en zorgt dit voor verschillen tussen jongens en meisjes (Poot, 2010). Jongens krijgen rond hun vierde levensjaar te maken met een verdubbeling van het testosteron in hun bloed, dit hormoon veroorzaakt extra energie en remt de werking van de prikkelverwerking, rond hun vijfde levensjaar neemt dit weer af (Poot, 2010). Uitgaande van dit gegeven mag verondersteld worden dat jongens na hun 5^e levensjaar biologisch gezien, rustiger kunnen worden dan voor deze hormoonpiek.

Actief gedrag van de 4-jarige kleuterjongen is vanuit deze informatie hormonaal te verklaren. Het is wenselijk dat (kleuter)leerkrachten op de hoogte zijn van dit verschil in ontwikkeling. Dit kan bijdragen aan begrip voor de leerling, en zo kan de leeromgeving afgestemd worden op de behoeften.

2.5 Buitenspelen is belangrijk.

Op voorgaande pagina's is beschreven wat impulsief gedrag is en hoe dit bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van kleuterjongens past. De informatie onderstreept het belang van rijping. Voor de doelgroep 'kleuterjongens' kan rijping gestimuleerd worden door specifieke bewegingspatronen uit te voeren. Vanuit de literatuur werd duidelijk dat de ontwikkeling van de executieve functies, waaronder inhibitie, gestimuleerd kan worden door onder andere in te zetten op bewegingsactiviteiten. Dit zal het rijpingsproces van de cortex stimuleren, wat de ontwikkeling van de executieve functies aanstuurt. De interventie die in dit onderzoek ingezet dient te worden is stoer buiten spel. In deze paragraaf zullen de mogelijkheden van buitenspel en de voordelen hiervan uitgewerkt worden.

Tabel 1: Waarde van buitenspelen voor het kind (2-18 jaar)

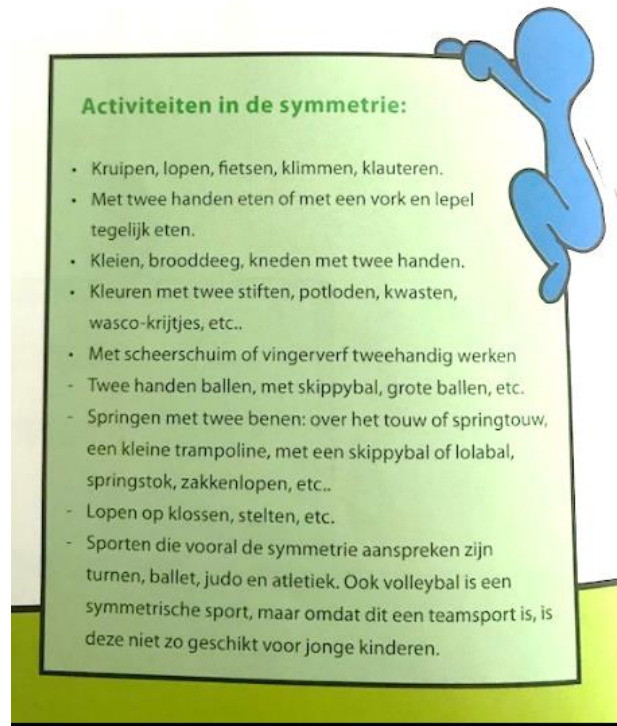
	Direct bewijs	Indirect bewijs
<i>Gezondheidsaspecten</i>		
Lichamelijke activiteit	++	
Overgewicht		++
Preventie chronische aandoeningen		++
<i>Ontwikkelingsaspecten en sociale waarde</i>		
Sociale vaardigheden	++	
Motorische vaardigheden	++	
Cognitieve ontwikkeling	++	
Leerprestaties/concentratie	++	

++ positief verband op basis van één of meer wetenschappelijke overzichtstudie(s); + wisselende bevindingen in één of meer wetenschappelijke studie(s)

Figuur 6. Waarde van buitenspelen voor het kind 4-12 jaar (Vries, S. 2012)

Buitenspelen is gezond en kinderen leren er sociale vaardigheden, bovendien geven kinderen zelf aan dat ze vrolijk worden van buitenspelen (Loo, 2018). Op alle scholen spelen kinderen buiten, de kwaliteit en de duur van het buitenspelen verschilt per school. Soms verschilt dit binnen een school ook per bouw of klas. Er zijn diverse onderzoeken gedaan naar het belang van buitenspelen. In figuur 6 is weergegeven wat de bewezen positieve effecten zijn van buitenspelen. In relatie tot het thema van dit onderzoek, toont de tabel aan dat er direct bewijs is dat buitenspelen een positief effect heeft op de concentratie van de leerling. Concentratie is een vorm van aandacht, wat in relatie ligt met het inhiberend vermogen. Daaruit kan geconcludeerd worden dat buitenspelen een positieve invloed heeft op het inhiberend vermogen van de leerling. Dit onderzoek is een middel om dat in de praktijk uit te proberen. Het oefenen van motorische vaardigheden heeft geen rechtstreekse invloed op schoolprestaties, maar het draagt wel bij aan het zelfvertrouwen van de leerling (Kohnstamm, 2002). Zelfvertrouwen is een positieve bijkomstigheid van de begeleiding die met de beoogde interventies bereikt kan worden. Een eventuele ontwikkeling in het zelfvertrouwen van de leerling wordt in dit onderzoek niet nader in kaart gebracht.

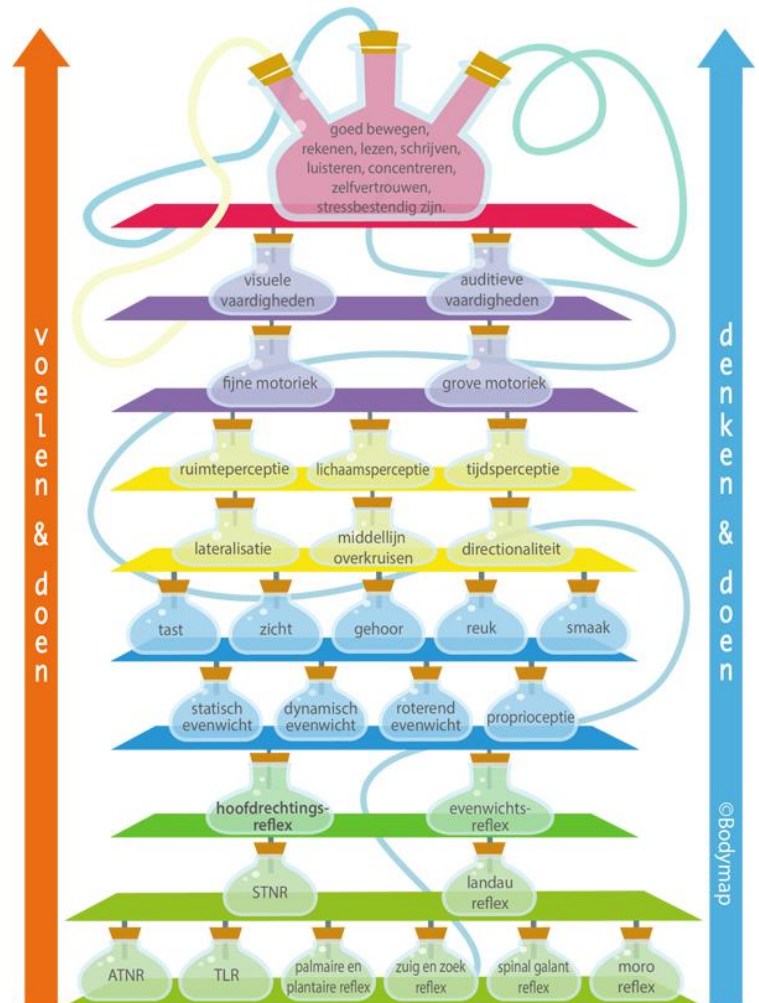
Zoals eerder beschreven is de beoogde interventie begeleid stoer buitenspel. De rol als begeleider van het spel is om activiteiten aan te bieden die mogelijk kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van inhibitie. Om dit te bewerkstelligen zullen er activiteiten aangeboden moeten worden waarin de samenwerking tussen beiden hersenhelften gestimuleerd wordt. Activiteiten in symmetrie zijn volgens Poot (2018) van wezenlijk belang. In figuur 7 is te zien welke activiteiten hiervoor geschikt zijn.

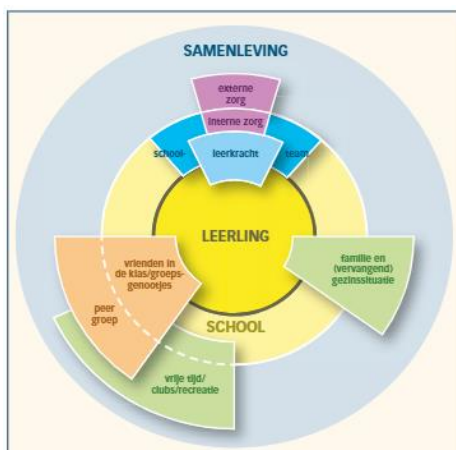
Figuur 7. Activiteiten in symmetrie ter ondersteuning van de samenwerking tussen beiden hersenhelften (Poot, 2010)

2.6 Reflexintegratie

In de uitvoerende fase (medio oktober '18) van dit onderzoek heeft er een gesprek plaatsgevonden met de Cesartherapeut Luuk van de Haterd, van een van de betrokken basisscholen. Vanuit dit vakgebied is de vraag neergelegd wat het advies voor de samenwerking van de hersenhelften en inhibitie zou zijn. Het advies vanuit de Cesartherapeut is om veel te spelen met een grote bal. Het belang van oefeningen gericht op reflexintegratie is nadrukkelijk aangedragen, dit is volgens hem belangrijker om het inhiberend vermogen te kunnen ontwikkelen. Reflexintegratie oefeningen doet men om reflexpatronen te integreren en te stimuleren (Masgutova, 2018). Dit zorgt voor het 'ontwaken' van het zelfregulerend vermogen (Masgutova, 2018). De theorie bepleit dat vaardigheden en impulscontrole vermoeilijkt worden wanneer deze reflexen onvoldoende ontwikkeld zijn (figuur 8). Bijbehorende oefeningen zijn onderzocht, en zijn zeer specialistisch. Daarom is er gekozen de bijbehorende oefeningen geen plek te geven binnen de interventie. Als ambulant begeleider onderschrijf ik deze methode omdat ik geloof dat de theorie de oorzaak van waargenomen gedrag aanpakt, en niet de symptomen. De behandelaar kijkt naar de kern en werkt naar, biologische gezien, optimale voorwaarden om verder te kunnen ontwikkelen. Dat is gelijkwaardig aan de stoer buitenspel interventie, waar de focus op het biologische proces rijping ligt.

Figuur 8. MNRI Reflexintegratie – (Bodymap, 2018)

Figuur 9. De Ecologie van de leerling (Van Meersbergen & Jeninga , 2012)

Om deze reden is het interessant om reflexintegratie aan te dragen aan ouders/verzorgers en leerkrachten. Op deze wijze kan er binnen de ecologie van de leerling (figuur 9) op diverse niveaus invloed uitgeoefend worden op de behoeften van de leerling. Namelijk het betrekken van ouders en specialistische externe zorg.

3. Onderzoeksstrategie en methode

In dit hoofdstuk staat op welke wijze het onderzoek op de verschillende niveaus heeft plaatsgevonden. Er is een toelichting gegeven op onderzoeksstrategieën, validiteit, betrouwbaarheid en triangulatie. De interventie is ingezet binnen een periode van zes weken. Voorafgaand aan de interventie is er een startmeting uitgevoerd (september '18). Na afloop van de interventie is er een eindmeting (november '18) gedaan om ontwikkeling te kunnen monitoren.

3.1 Actieonderzoek met ontwerp

In dit onderzoek wordt er een professionele cyclus doorlopen, betreffende een praktijkvraagstuk waar ik zelf onderdeel van uitmaak. Er is gekozen om een actieonderzoek (Ponte, 2014) uit te voeren. In een actieonderzoek wordt er uitgegaan van de samenwerking met iedereen die deel uit maakt van de te onderzoeken situatie (Ponte, 2014). Als ambulant begeleider en groepsleerkracht voor het KID-project werk ik, samen met de leerling, de stamschool en de ouders van de leerling, aan internaliserende- en externaliserende gedragsvraagstukken. “KID is bedoeld om laagdrempelig, preventief en snel adequate en integrale (onderwijs en niet-geïndiceerde jeugdhulp) ondersteuning te bieden aan leerkrachten en (beginnende) kleuters met hun ouders in Delfshaven” (Boekhorst, 2018, p.2). Er is gekozen een zogenaamde casestudy uit te voeren om de haalbaarheid van het onderzoek te borgen. Het aantal onderzochte kinderen is relatief klein. Op deze wijze wordt in kaart gebracht of de uitkomsten kunnen dienen als basis voor een groter op te zetten onderzoek.

In de inleiding staat beschreven dat de persoonlijke wens bestaat een handreiking te ontwikkelen. De beoogde activiteiten waarin bewegingspatronen aan bod komen, zijn op deze wijze zelfstandig door (kleuter)leerkrachten te gebruiken. Gedurende het uitwerken van het theoretische kader en het bespreken van de onderzoeksopzet kwam vanuit de KID-voorzitter Mirjam Dries (tevens werkplekbegeleider) de wens voor een ontwerp naar voor. Tevens geeft één van de betrokken leerkrachten aan dat ze tijdens buitenspel meer aan de kinderen wilt bieden. Hierop is de actie ondernomen, om naar aanleiding van het theoretisch kader en de uitkomsten van de enquête (bijlage 2), een abstracte lessenserie (bijlage 4) van zes begeleidingsmomenten te ontwerpen. Er is gekozen om de interventie zes weken in te zetten. Het project KID staat voor laagdrempelig, preventief en kortdurend (Berkel, 2017). De haalbaarheid van de interventie wordt onderzocht binnen hetzelfde tijdsbestek waarin er andere interventies (emotielesjes, spelbegeleiding, etc.) ingezet worden.

Een ambulant begeleider maakt tijdelijk deel uit van het begeleidingstraject. Om die reden is het van belang als ‘change-agent’ mee te werken. De term change-agent wordt in dit citaat beschreven en draagt bij aan deze beroepshouding binnen deze werkcontext: “Leraren die kritisch nadenken, meedenken en initiatieven nemen om het onderwijs op school (duurzaam) te veranderen” (Heijden, 2017, p.17). Een ambulant begeleider is kortdurend betrokken bij het begeleidingsproces van de leerling, daarom is het streven om een duurzame verandering te bewerkstelligen. Daarop aansluitend is een van de denkkaders volgens Hattie (2013) dat de successen en mislukkingen van studenten een resultaat is van wat de leerkracht wel of niet doet. In het geval van dit praktijkvraagstuk geeft dat een inzicht. Het inzicht dat de leerkracht het verschil kan maken, en de uitkomsten van het onderzoek kunnen idealiter als olievlek verspreiden. In dit onderzoek probeer ik bewustwording te creëren bij collega's en andere betrokkenen op het gebied van impulsieve kleuterjongens. Het duiden van het gedrag en inzicht in de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze doelgroep zou hieraan bij kunnen dragen.

3.2 Het ontwerp

Het aanbod van de interventie heeft bestaan uit de zogenaamde activiteitenkaarten uit Bijlage 4. Op de kaarten staan zes afbeeldingen van activiteiten die onder (stoer) buitenspel vallen. Het aanbod is een combinatie van input van de betrokken leerkrachten en activiteiten in symmetrie. Deze activiteiten dienen als inspiratie, de leerling kan zelf kiezen welke activiteit gedaan wordt.

Mijn persoonlijke visie is dat het in begeleidingsmomenten waardevol is om aan te sluiten op de zone van de naaste ontwikkeling zoals Vygotsky (1978) dat beschreef. De nadruk ligt dan de begeleidende rol van de begeleider omdat ontwikkeling plaatsvindt in de sociale context (Doorn, 2013). In het geval van deze lesideeën volgt daar een voorbeeld op: Wanneer de leerling het springtouwen motorisch als lastig ervaart, sluit de begeleider aan op de zone van actuele ontwikkeling. De leerling kan wel over een stilliggend touw springen. Vervolgens kan het touw enkele centimeters van de grond gehouden worden. Het touw kan in golvende, ronddraaiende, etc. bewegingen aangeboden worden. De ontwikkeling richting het daadwerkelijk springtouwen kan op deze wijze gestimuleerd worden. De leerling die goed kan springtouwen krijgt de opdracht om met een dubbel springtouw te springen of tussendoor de grond aan te tikken. De begeleider observeert de leerling gericht en varieert waar nodig naar eigen inzicht.

3.3 De Onderzoeksstrategie

Er is gekozen om dit onderzoek vanuit twee perspectieven te belichten. In de eerste plaats vanuit de groepsleerkracht, omdat het waargenomen gedrag als een belemmering ervaren wordt in de klassensituatie. Dit is door middel van de ingevulde enquêtes weergegeven. Als tweede door mij, de beschouwende onderzoeker, door de situatie feitelijk in kaart te brengen doormiddel van observaties. Een derde, niet nader in data uitgewerkt perspectief, is het perspectief van de leerling. De stem van de leerling mag volgens mij niet vergeten worden. Deze invalshoek heeft in dit onderzoek een plek gekregen, door de leerling keuzemogelijkheden te geven. De leerling kan de keuze voor de spelactiviteiten zelf maken. Kinderen zijn een belangrijke bron van informatie om tot inzichten te komen (De Lange, Montessori, Schuman, 2011). Deze belangrijke bron van informatie is om die reden meegenomen in het onderzoek.

Figuur 10. Stroomschema actieonderzoek (Bron: Onderzoek Domstad, 2010)

Aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek zullen er aanpassingen worden gedaan en aanbevelingen worden gegeven. De uitkomsten vanuit de interventie hebben invloed op deze aanpassingen. In figuur 10 staat dit schematisch weergegeven en verduidelijkt.

3.4 De opbouw van het onderzoek

Vanuit de probleemanalyse en de theoretische verkenning zijn de deelonderwerpen: impulscontrole, kleuterjongens en buitenspel ontstaan. Vanuit deze deelonderwerpen is er een keuze gemaakt voor onderzoeksmethodieken. De vier onderzoeksmethodieken die worden uitgevoerd in dit PGO zijn:

Tabel 2: De onderzoeksmethodieken.

Startmeting (september 2018)	Ijkmoment (november 2018)
Een <u>enquête</u> op leerkrachtniveau (8 respondenten) → verkenning	Een <u>enquête</u> op leerkrachtniveau (3 respondenten, waar de interventie is ingezet)
Een <u>objectieve observatie</u> gericht op impulsdrang van de leerling (5 kleuterjongens)	Een <u>objectieve observatie</u> gericht op impulsdrang van de leerling (3 kleuterjongens hebben veel begeleid buitenspel aangeboden gekregen, 2 kleuterjongens een andere vorm van ambulante begeleiding).

In bijlage 10 staat de planning van het onderzoek en het daarbij horende tijdspad beschreven. In de planning zijn de startmeting, de uit te voeren interventie en de eindmeting opgenomen.

Er is gebruik gemaakt van verschillende gegevensbronnen om triangulatie toe te kunnen passen. De conclusies die hieruit getrokken worden, hebben een geringe algemene geldigheid. De reden is dat de interventie op twee basisscholen bij drie verschillende leerkrachten is uitgevoerd. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen in een gelijkwaardige vorm gebruikt worden voor andere basisscholen.

Zoals te zien in tabel 2 is het aantal deelnemers binnen dit onderzoek klein. Hier is voor gekozen om meer details te kunnen meenemen in het onderzoek, en zo beter op de behoeften van leerkrachten en kinderen te kunnen aansluiten. Deze wijze van onderzoeken wordt ook wel een casestudy (Yin, 2003) genoemd. Op deze wijze kan er in kaart gebracht worden of er grond is om toekomstig uitgebreider onderzoek te doen.

3.5 De praktijkgerichte deelvragen

Zoals benoemd zijn de theoretische deelvragen reeds uitgewerkt in het theoretisch kader. De praktijkgerichte deelvragen worden onderzocht volgens de planning van de onderzoeksmethodieken die in bijlage 10 staan weergegeven. Per praktijkdeelvraag is hieronder toegelicht welke keuzes er gemaakt zijn om deze te kunnen beantwoorden.

Inhibitie en impulscontrole: (Wat is de kennis van leerkrachten over impulscontrole, wat zijn kansen en belemmeringen in de praktijk?)

Meetinstrumenten en wijze van data-analyse: De acht leerkrachten (van verschillende basisscholen in Rotterdam Delfshaven) krijgen een vragenlijst (bijlage 2). Een vragenlijst die gericht is op jongens met impulsief gedrag en buitenspel. Het doel van de vragenlijst is dat er algemene informatie verkregen wordt. De vragen die zijn opgesteld zijn beperkt tot de benodigde informatie voor dit onderzoek (De Lange, et al. 2011). De vragen zijn gericht op een nadere verkenning van het ervaren probleem. Om de belemmering te kunnen duiden is er gekozen te vragen naar achtereenvolgens; de beschrijving van impulsief gedrag, het moment van deze belemmering en welke interventie vanuit de praktijk wenselijk is om de belemmering te laten afnemen. Op deze wijze wordt er middels de interventie getracht op de behoeften van de leerkrachten aan te sluiten. Er is geen gebruik gemaakt

van een bestaand model, de vragen zijn tot stand gekomen vanuit mijn visie om aan te kunnen sluiten op de behoeften van de leerkrachten. Als ambulant begeleider speel ik in op de hulpvraag van de leerkracht. De vragen in de enquête zijn gesteld om die hulpvraag nader te verkennen en een zo mogelijk realistisch beeld van de praktijk in kaart te kunnen brengen. De vragen resulteren in uitkomsten met betrekking tot de ervaringen die de leerkrachten hebben. Daarnaast worden de verwachtingen die er, van de ambulant begeleider en de leerling, zijn inzichtelijk gemaakt. Deze verkregen informatie wordt als startmeting gebruikt.

Voor de eindmeting wordt er nogmaals een vragenlijst uitgezet. In deze vragenlijst wordt er een beroep gedaan op de expertise en ervaring van de leerkracht. Deze informatie wordt gebruikt om de uitkomsten van het onderzoek niet te beperken tot een momentopname. Voor een zo volledig mogelijk beeld zijn er open vragen gesteld. Op deze wijze krijgen de respondenten de kans om op- of aanmerkingen toe te voegen wat kan bijdragen aan de volledigheid van dit onderzoek. Naast de uitkomsten van deze vragenlijst wordt er een objectie observatie uitgevoerd. In de volgende deelvraag staat hier een toelichting op.

Inhibitie en impulscontrole: (Welke ontwikkeling kan er met een ambulant traject bewerkstelligd worden?)

Meetinstrumenten en wijze van data-analyse: Om de verwachting van de leerkrachten inzichtelijk te maken, is er gebruik gemaakt van schaalvragen. Zo is concreet in kaart te brengen wat de verwachtingen zijn. De schaalvragen kunnen worden beoordeeld met een cijfer van 1 tot en met 10 (De Rijdt, Serrien & Van Dam, 2014). De uitkomst van de schaalvraag zal in een grafiek weergegeven worden.

De Lange et al. (2011) geeft aan dat observeren draait om het direct waarnemen van gebeurtenissen. Om die reden heb ik zelf een observatie instrument ontwikkeld om het inhiberend vermogen van de leerling in kaart te brengen. Dit is een formulier waar het aantal impulsieve momenten geregistreerd wordt. Daarnaast wordt elke impulsdrang geteld m.b.v. stopwatch, en 'gecodeerd' als verbaal of non-verbaal. De observaties worden in een grafiek verwerkt. De keuze om op deze wijze te observeren is in samenspraak met de gedragswetenschapper (Enver) gemaakt. Het KID-team heeft elke zes weken intervisie met deze gedragswetenschapper. De observatie is voorafgaand aan de buitenspel-interventie gedaan om de huidige situatie in kaart te brengen. Na het voltooien van alle interventiemomenten is de observatie nogmaals uitgevoerd in een gelijkwaardige situatie. Zo zijn er zo min mogelijk wisselende factoren die van invloed kunnen zijn op het waargenomen impulsieve gedrag. En zo kan de 0-meting en de eindmeting zo betrouwbaar mogelijk met elkaar vergeleken worden.

Stoer Buitenspel: (Wat is stoer buitenspel volgens de betrokken leerkrachten, en wil men dit een plek op school geven? Hoe kan men de activiteiten in de schoolse situatie vormgeven?)

Meetinstrumenten en wijze van data-analyse: Voor dit onderdeel is de ontworpen vragenlijst (startmeting) ingezet. Er is een open vraag gesteld om de beeldvorming vanuit de praktijk met betrekking tot stoer buitenspel inzichtelijk te maken. Er is een meerkeuzevraag gesteld gericht op dit spel op het schoolplein. Op deze wijze is de draagkracht in de praktijk onderzocht. De resultaten van deze data zijn in een grafiek verwerkt.

Om te weten te komen of er momenteel problemen worden ondervonden met betrekking tot het buitenspelen, is daar een meerkeuzenvraag over gesteld. Wanneer er sprake is van beperkingen of

belemmeringen zou dit nader onderzocht kunnen worden. Dit kan de bruikbaarheid en behoefte betreffende de voorgestelde handreiking beïnvloeden.

3.6 Ethiek binnen dit onderzoek

Er is rekening gehouden met de vijf principes op ethische reflectie volgens Boerman (2008) en de Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek voor het HBO (2017). Er is gewerkt met geanonimiseerde gegevens, op deze wijze kan er geen relatie gelegd worden tussen persoonlijke- en de onderzoeksgegevens. Om de haalbaarheid van mijn onderzoek te borgen is er gekozen de interventie bij drie leerlingen in te zetten. Hierover is er voorafgaand aan het onderzoek uitgelegd dat dit een interventie is die niet eerder door KID is ingezet. De drie basisscholen (Intern Begeleiders van de betreffende scholen), leerkrachten en de ouders van de betreffende leerlingen hebben toestemming gegeven voor het uitvoeren van dit onderzoek. De handtekening en verslaglegging hiervan is in het beheer van het leerlingdossier van de betreffende basisscholen. Waar de uitkomsten van dit onderzoek een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de leerling, geef ik toestemming om dit onderzoek te publiceren. Mijn KID-teamleden, critical friends en werkplekbegeleider hebben mij bijgestaan in het onderzoeksproces en van feedback voorzien wanneer nodig. Zij zijn nauw betrokken geweest bij het uitvoeren van dit onderzoek. De KID-teamleden hebben de interventie niet ingezet, maar hebben beiden één begeleidingsmoment meegekeken.

3.7 Onderzoeks- en controlegroep

Om respondenten voor de enquêtes te bepalen, zijn de leerkrachten die een hulpvraag betreffende impulsief gedrag indienden persoonlijk gevraagd mee te werken. De leerkrachten die bereid waren mee te werken hadden eerder een ambulant traject met mij doorlopen. In overleg met de leerkracht is besloten om de aangemelde kleuterjongen mee te laten doen aan deze interventiemogelijkheid.

De kleuterjongens die in dit onderzoek centraal staan zitten in de leeftijd van 4,0 – 6,5 jaar. Er hebben drie leerlingen meegedaan aan de buitenspel interventie die is geboden. De keuze op deze leerlingen is gevallen door een combinatie van tijd/ruimte/mogelijkheden vanuit de basisschool en toestemming van ouders. Deze leerlingen zijn voor de startmeting geobserveerd. Na afloop van het traject is de observatie nogmaals gedaan om een ontwikkeling in kaart te kunnen brengen.

De andere leerlingen hebben niet deelgenomen aan de buitenspel-interventie. De betreffende leerlingen hebben wel enige andere vorm van ambulante begeleiding genoten. Deze leerlingen worden als controlegroep gebruikt in dit onderzoek. De betreffende leerlingen zijn geobserveerd bij de startmeting. Ze zijn, net als de onderzoeksgroep, na afloop van de zes weken ambulante begeleiding nogmaals geobserveerd. In de discussie wordt nader toegelicht wat hier de gevolgen en/of consequenties van zijn.

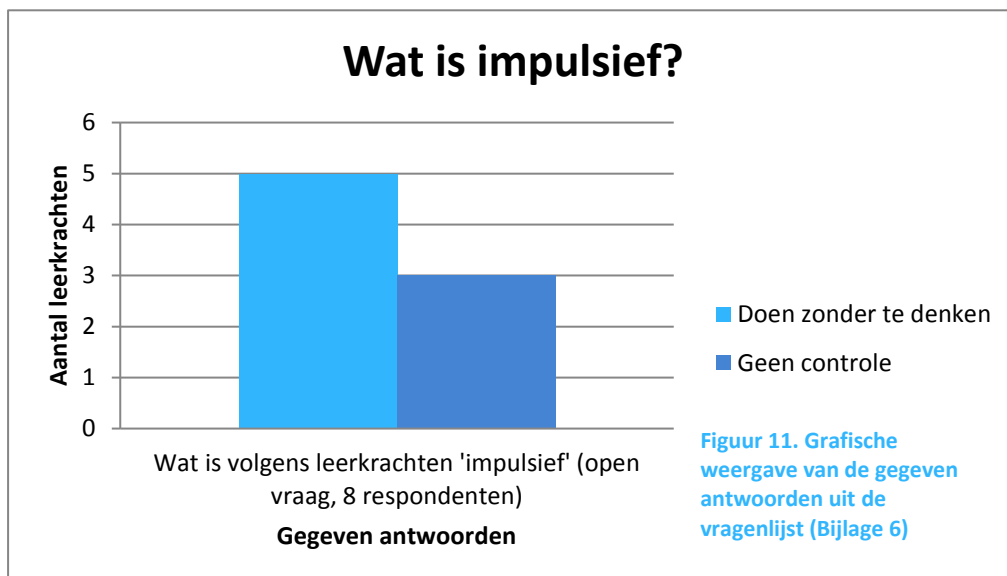
4. Data-Analyse en Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de onderzoeksmethoden verwerkt en weergegeven. De verzamelde data is op schematische wijze zo helder mogelijk weergegeven. Deze informatie wordt gebruikt om de deelvragen te beantwoorden. De tabellen die in dit hoofdstuk staan weergegeven zijn gebaseerd op de informatie uit de bijlagen 6 t/m 9. In deze bijlagen is de volledige uitwerking van de enquêtes en observaties te vinden.

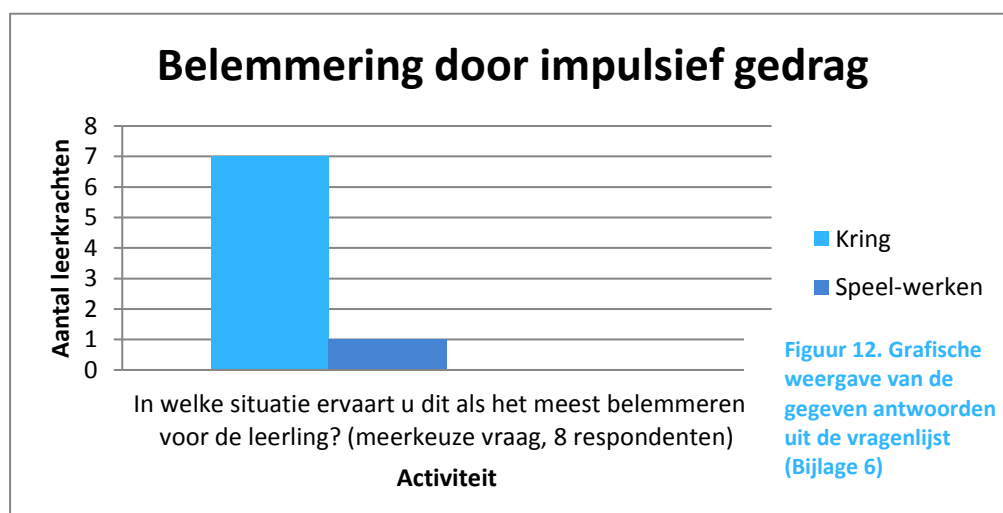
4.1 Inhibitie en Impulscontrole

Wat is de kennis van leerkrachten over impulscontrole, wat zijn kansen en belemmeringen in de praktijk?

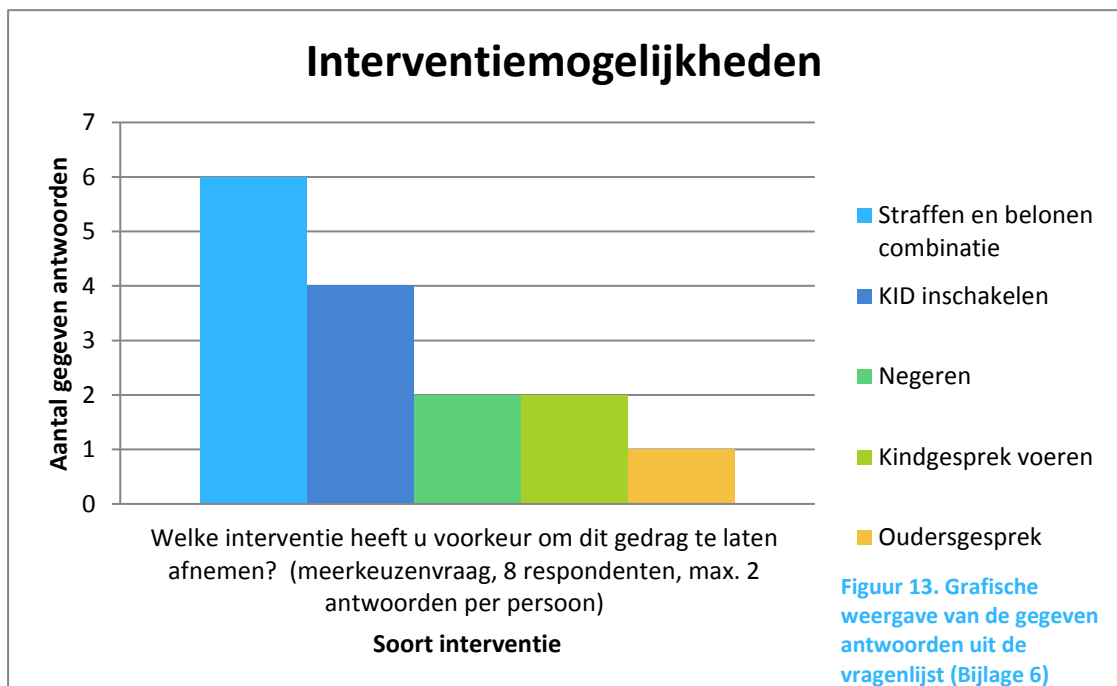
1. De respondenten (n=8) hebben een vragenlijst ingevuld gericht op impulscontrole en stoer buitenspel. De vragenlijst begint met het verkennen van de kennis van de respondenten. De eerste open vraag heeft als doel impulsief te definiëren. Wat direct opvalt in de gegeven antwoorden, is dat er eenduidige antwoorden worden gegeven ondanks de het stellen van een open vraag.

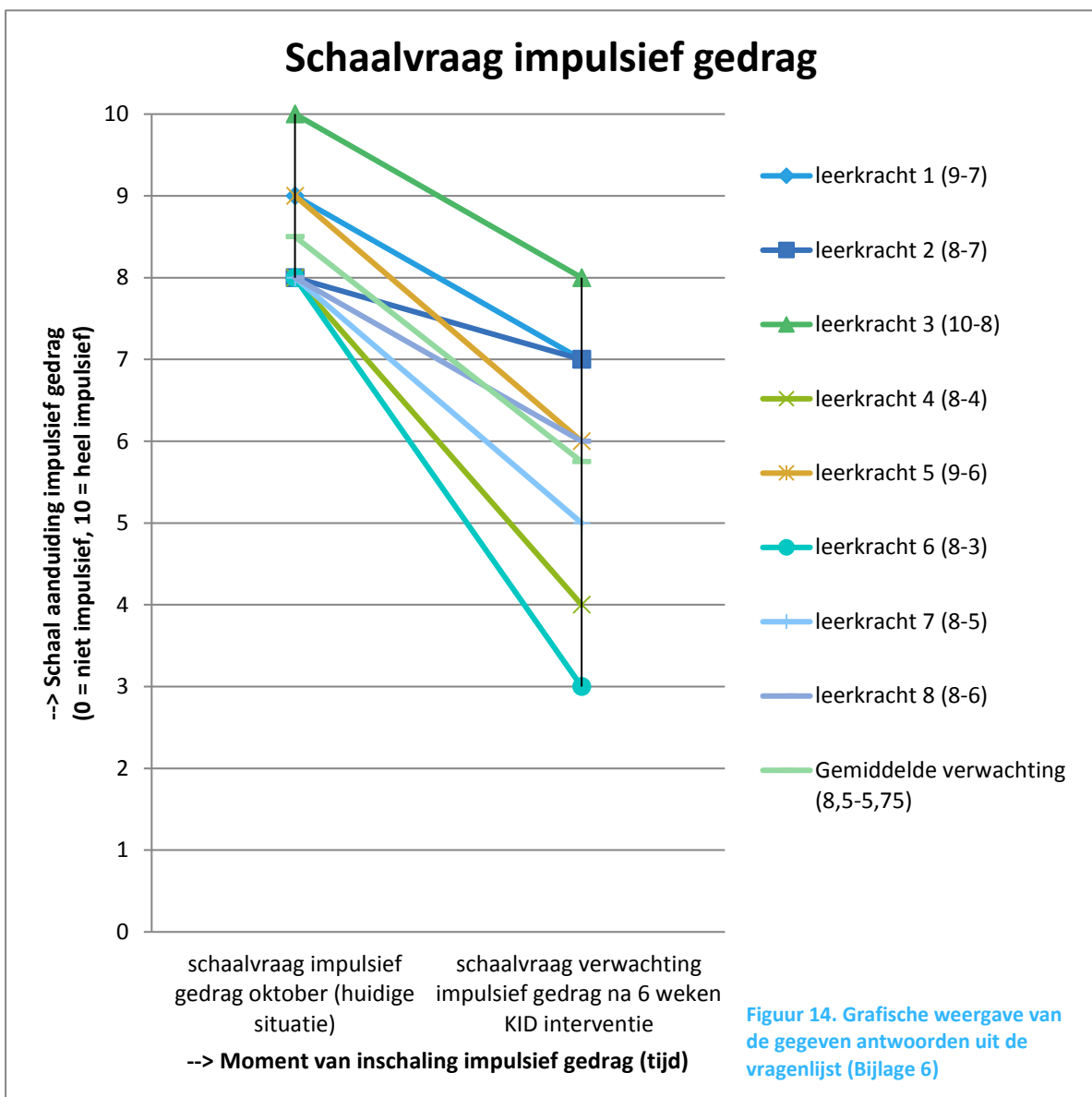
2. Vervolgens is er bekeken welke momenten volgens de respondenten (n=8) het meest belemmerend is voor de leerling. De kringmomenten worden als meest belemmerend ervaren, zeven van de acht respondenten geven dit moment aan. Dit moment is gebruikt voor het observeren van de impulsuitingen per individuele leerling.

3. Ik wilde achterhalen of de inzet van KID wenselijk is, omdat er behoefte naar deze dienst moet zijn. Op deze manier wordt er aangesloten op de behoeften van de leerkrachten. Wanneer er geen behoefte aan deze interventie was geweest had ik, afhankelijk van de uitkomsten, kunnen kiezen om het traject op een andere manier vorm te geven. Op deze manier sluit ik als ambulant begeleider aan op de behoefte in mijn werkpraktijk. Uit de gegevens in de tabel blijkt dat de respondenten KID als wenselijke interventie aangeven.

4. De verwachte vooruitgang met behulp van een KID-traject is aan de hand van een schaalvraag weergegeven. De 8 respondenten hebben impulsief gedrag ingeschaald waarin een 10 staat voor heel impulsief, en de 0 voor niet impulsief. De verwachte afname wordt zo inzichtelijk gemaakt. Ik kan op deze manier inschatten of er voldaan kan worden aan de verwachtingen in mijn werkpraktijk. Dit is van belang omdat één van mijn taken het inspelen op de hulpvraag (of handelingsverlegenheid) van de leerkracht. Hoe realistisch de verwachtingen zijn, dragen bij aan het ervaren succes van de interventie. De gemiddelde verwachting na een KID-interventie is een afname van **2,75** op een schaal tot 10. In de grafiek is te zien welke afname realistisch is volgens de respondenten binnen een tijdsbestek van 6 weken.

4.2 Stoer Buitenspel

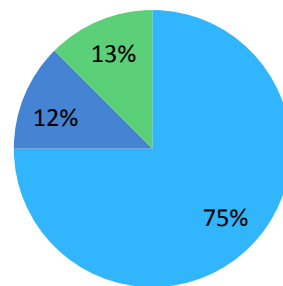
Wat is stoer buitenspel volgens de betrokkenen leerkrachten, en wil men dit een plek op school geven?

In onderstaande diagrammen staan de uitwerkingen van de vragenlijsten weergegeven. Er is gekozen om de uitkomsten ter illustratie in een cirkeldiagram weer te geven.

1. Wat verstaan de 8 respondenten onder stoer buitenspel? De uitkomsten die hier gegeven zijn hebben een plek in de buitenspel interventie gekregen. De meeste respondenten geven aan dat fysiek spel een onderdeel van stoer buitenspel is.

1. Wat verstaat u onder stoer buitenspel? startmeting

- Fysiek spel (stoeien/trekken/duwen)
- Zand en modder
- Ninja/politie spelletjes

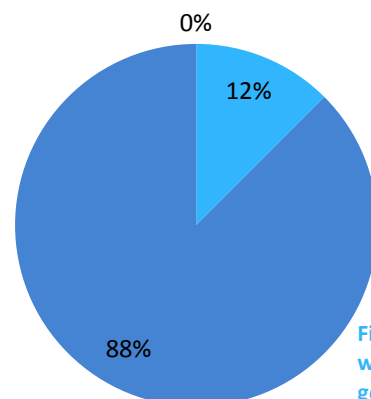

Figuur 15. Grafische weergave van de gegeven antwoorden uit de vragenlijst (Bijlage 6)

2. Mag stoer buitenspel een plek op school hebben? Iedereen vindt van wel. Eén persoon geeft aan dat dit altijd moet kunnen. De andere zeven respondenten vinden dat dit soms kan.

2. Vindt u dat stoer buitenspel een rol op school moet hebben? startmeting

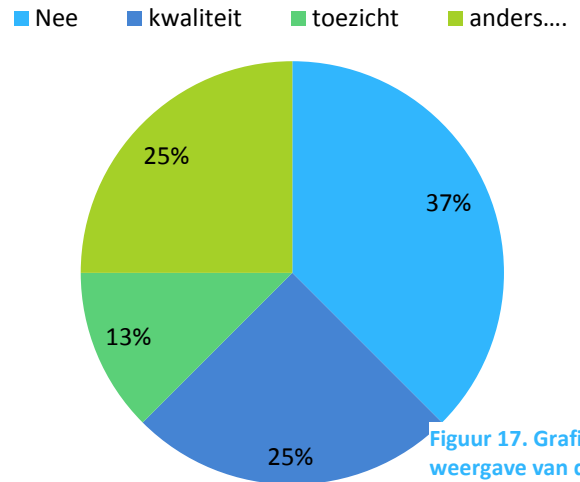
- Ja , altijd
- Ja, soms
- Nee

Figuur 16. Grafische weergave van de gegeven antwoorden uit de vragenlijst (Bijlage 6)

3. De respondenten geven aan dat er problemen worden ervaren tijdens het buitenspelen. Er worden verschillende belemmeringen aangegeven. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat toezicht een belemmering is. In de interventie die ik bied, worden de leerlingen individueel begeleid. Er is dan veel toezicht. Met de belemmering die door de respondenten wordt aangegeven, moet rekening worden gehouden voor de toekomst van stoer buitenspel. De kwaliteit behoeft eveneens aandacht. Hier wil ik in voorzien door middel van de activiteitenkaarten. Op deze wijze kan er doelgericht worden buiten gespeeld.

3. Ervaren problemen buitenspelen? startmeting

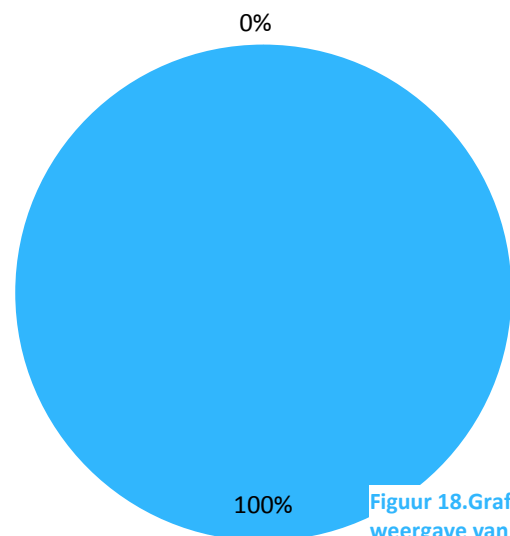

Figuur 17. Grafische weergave van de gegeven antwoorden uit de vragenlijst (Bijlage 6)

4. Deze vraag is gesteld aan drie respondenten die hebben meegedaan aan de stoer buitenspel interventie. Deze drie respondenten geven alle drie aan dat hun wens is dat KID dit blijft inzetten. Twee respondenten geven aan (bijgeschreven op het evaluatieformulier) dit in de toekomst zelf te willen vormgeven.

4. Stoer buitenspel interventie inzetten?

- Ik zou dit in KID overlaten
- Ja, ik wil dit zelf organiseren
- Misschien
- Nee

Figuur 18. Grafische weergave van de gegeven antwoorden uit de vragenlijst (Bijlage 6)

4.3 Observaties impulsuitingen in klassensituatie

In de tabellen staan de uitwerkingen van de observaties. In de grafieken zijn het aantal impulsuitingen en de duur van elke impulsuiting binnen het tijdsbestek van 15 minuten weergegeven. Een hoge piek betekent een lange impulsuiting alvorens de leerling de controle terugkrijgt. Er is niet meegenomen of de leerling zichzelf herpakt of hier een externe factor op van toepassing was. De startmeting is de observatie van begin oktober, de eindmeting is uitgevoerd na het inzetten van de interventie van 6 weken. Alle observaties zijn op hetzelfde moment en op dezelfde dag van de week uitgevoerd. Per leerling is weergegeven of de Nederlandse Taal de tweede aangeleerde taal is (NT2).

Drie leerlingen die de stoer buitenspel interventie hebben gevolgd:

1. Leerling N 5,5-6,0 jaar NT2.

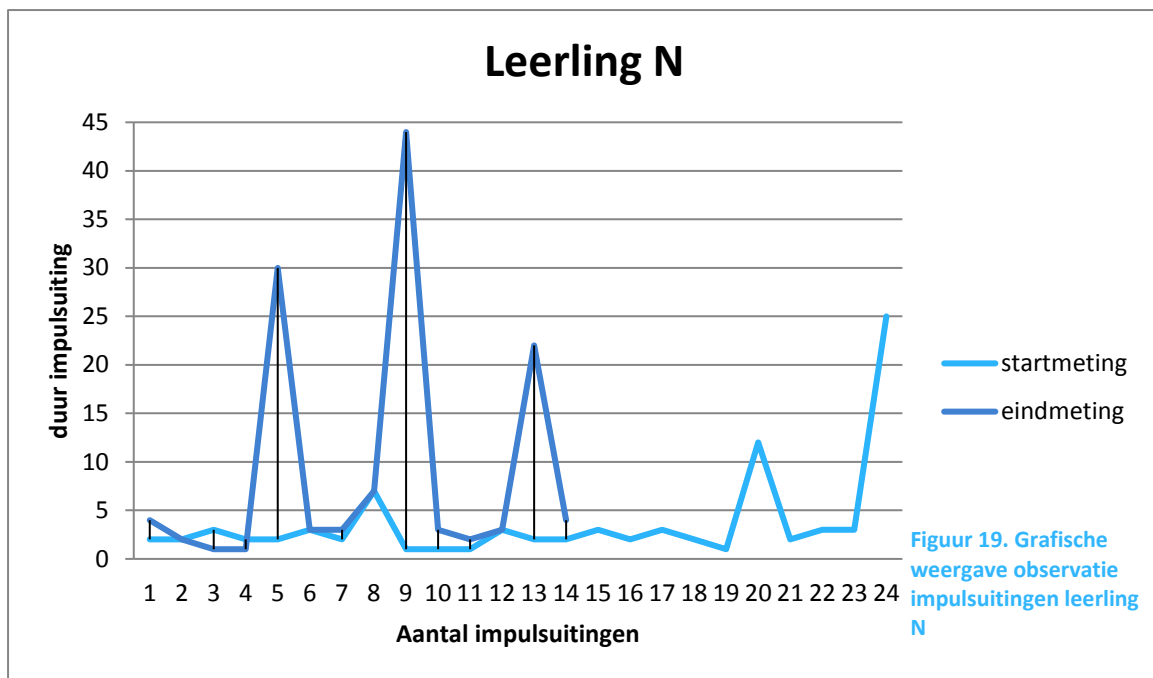
Kort verslag van aangeboden lessen: N had veel plezier in het stoere buitenspel. Deze conclusie trek ik omdat hij altijd vol enthousiasme met opspringt als ik hem kom halen. Voornamelijk het stoeien vindt hij erg fijn, het stoppen op mijn teken kan hij. Ik zie in de aangeboden symmetrie-oefeningen (nog) geen vooruitgang. Hij vindt dat moeilijk, dat zegt hij letterlijk. Bij het evaluatiegesprek is er (moeder/ ib school/ leerkracht en mij) een doorverwijzing naar de kinderfysiotherapeut verzorgd.

Toelichting gegevens tabel/grafiek:

In de tabel is te zien dat het aantal impulsuitingen is afgenomen van 24 naar 14 uitingen (binnen een tijdsbestek van 15 minuten). De totale duur van de uitingen is toegenomen. De hoge pieken weergegeven de impulsuitingen met een lange duur.

Tabel 3: Uitwerking observatie leerling N

Leerling N (15 minuten kring)	startmeting	Na interventie	Verskil:
Aantal impulsuitingen	24	14	-12
Totale duur impulsuitingen	108 seconden	129 sec.	+11 sec
Verbaal/motorisch/combinatie	12 x verbaal	8x verbaal	-4
	9x motorisch	6x motorisch	-3
	3x combi (clownesk)	2x combi	-1
Gemiddelde duur impulsuiting	3,7 sec	9,2 sec	+5,5 sec
Aantal uitingen per minuut	1,6 x	0,9	-0,7
Korte beschrijving	N laat minder impulsuitingen zien, de totale duur van de uitingen is langer. In de grafiek is te zien dat de pieken hoger zijn.		

Ontwikkeling N volgens de leerkracht:

De impulscontrole is nog hetzelfde. N heeft meer tijd en oefening nodig om hier verandering in te krijgen. Daar is 6 weken te kort voor. Door KID is fysiotherapie ingeschakeld, dat is een goede stap. Ik zou deze interventie in de toekomst vaker door KID willen laten inzetten. Fijn dat er meteen actie is ondernemen in verband met de symmetrie-oefeningen.

2. Leerling S 5,0-5,6 jaar NT2

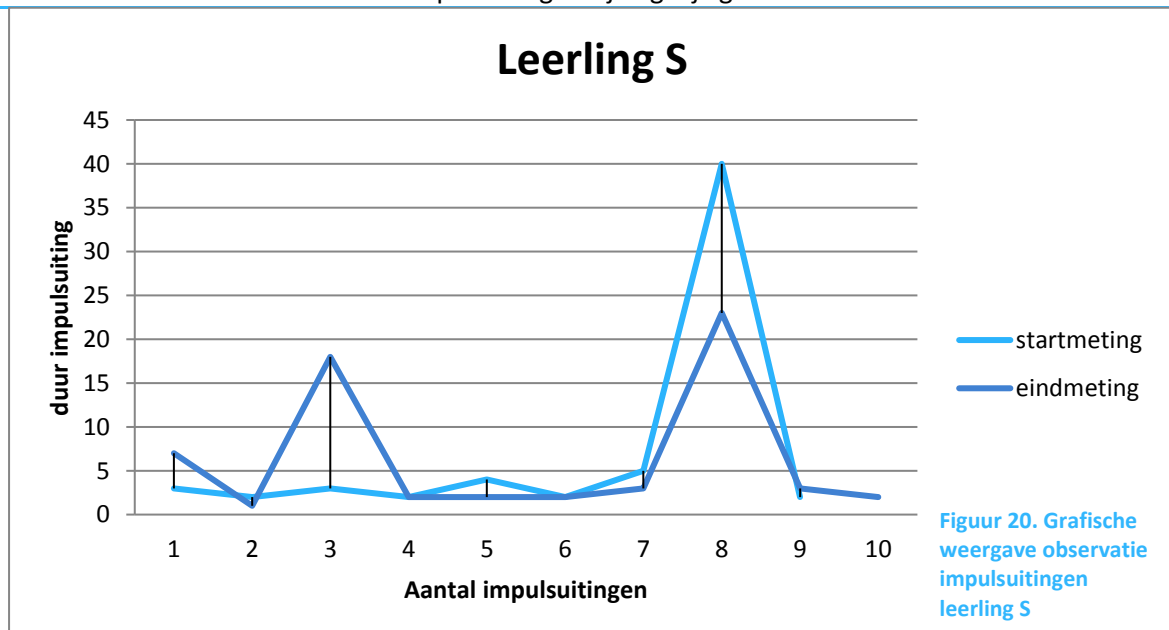
Kort verslag van aangeboden lessen: Bij S zag ik voornamelijk een verschil in de keuze voor klasgenootjes die mee mochten om de activiteiten uit te voeren. Voor de interventie was er één leerling in de klas waar hij mee speelde. Gedurende de buitenspel-activiteiten koos hij steeds voor andere kinderen, jongens én meisjes. Ook werd hij steeds creatiever in zelf spelideeën bedenken die hij aan de spelkaarten toevoegde. De stoeiactiviteiten kon hij erg goed, hij is sterk en wint van alle klasgenootjes. Na verloop van tijd heeft hij gevraagd om met mij te stoeien, dat hebben we dan ook meerdere keren gedaan. Het springtouwten vond hij bij aanvang van de activiteiten niet aantrekkelijk, maar naarmate hij er beter in werd kreeg hij er meer plezier in. Mijn interpretatie is dat zijn zelfvertrouwen is gegroeid gedurende deze interventie.

Toelichting gegevens tabel/grafiek:

Uit de tabel blijkt dat er weinig verschil tussen beiden meetmomenten is. Enig verschil is om die reden verwaarloosbaar. De lijn in de grafiek is bijna gelijk gebleven. Er zijn vanuit de observatie geen opvallendheden of ontwikkelingen waar te nemen.

Tabel 4: Uitwerking observatie leerling S

Leerling S (15 minuten kring)	startmeting	Na interventie	Verskil:
Aantal impulsuitingen	9	10	+1
Totale duur impulsuitingen	63 seconden	63 sec	0
Verbaal/motorisch/combinatie	4x verbaal	5x verbaal	+1
	2x motorisch	3x motorisch	-1
	3x combi (clownesk)	2x combi	+1
Gemiddelde duur impulsuiting	7 sec	6,3 sec	-0,7
Aantal uitingen per minuut	0,6	0,7	+0,1
Korte beschrijving	S laat hetzelfde aantal impulsuitingen zien. Ook het type impulsuiting is bijna gelijk gebleven.		

Ontwikkeling S volgens de leerkracht: De impulscontrole had ik ingeschaald op een 9 (schaal van 1-10), nu op een 6. Hij lijkt zich bewuster van zijn gedrag. Het “inhouden” van de impulsen zorgt wel voor spanning. Hij heeft meer sociale contacten en zijn welbevinden is vooruitgegaan. Ik zou deze interventie in de toekomst vaker door KID willen laten inzetten.

3. Leerling W 6,0-6,5 jaar geen NT2

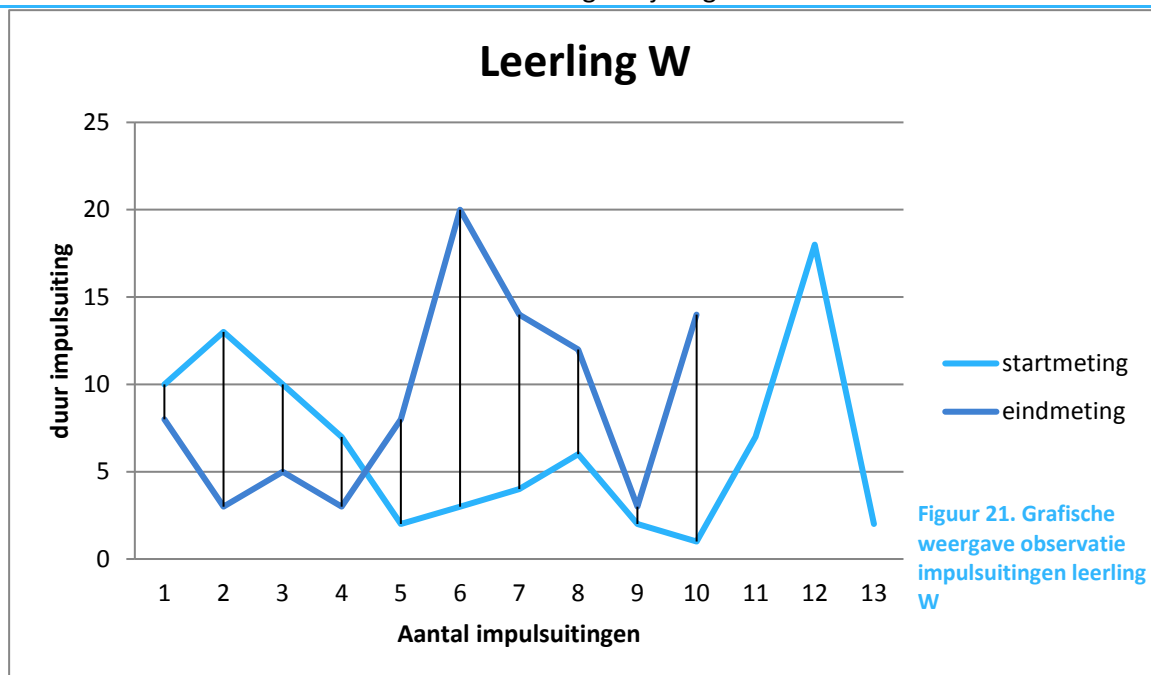
Kort verslag van aangeboden lessen: W geeft elke les verbaal aan geen zin te hebben in de activiteiten. Hij zegt dat hij de inspiratiekaarten 'stom' vindt. Hij lijkt niet altijd even (intrinsiek) gemotiveerd om aan de slag te gaan. Wanneer er een beloning in het vooruitzicht ligt doet hij wel mee.

Toelichting gegevens tabel/grafiek:

Vanuit de grafiek lijkt het verloop van de impulsuitingen gelijk gebleven. Het aantal uitingen is afgenomen, en dit zit in de afname van de motorische uitingen.

Tabel 5: Uitwerking observatie leerling W

Leerling W (15 minuten kring)	startmeting	Na interventie	Verschil
Aantal impulsuitingen	13	10	-3
Totale duur impulsuitingen	85 seconden	90 sec	+5
Verbaal/motorisch/combinatie	2x verbaal	3x verbaal	+1
	7x motorisch	3x motorisch	-4
	4x combi (clownesk)	4x combi	0
Gemiddelde duur impulsuiting	6,5 sec	7,0 sec	+0,5sec
Aantal uitingen per minuut	0,9	0,7	-0,2
Korte beschrijving	W laat een afname aan in totaal aantal impulsuitingen zien. De totale duur van de impulsuitingen is ook bijna gelijk gebleven. Zijn motorische uitingen zijn afgenomen.		

Ontwikkeling W volgens de leerkracht: De impulscontrole had ik ingeschaald op een 9 (schaal van 1-10), nu op een 7. De interventie was fijn omdat er meer tijd voor 1 op 1 aandacht was. Daardoor meer tijd om adequaat te handelen. Het welbevinden van het kind en de klas is vooruitgegaan. De sociale contacten met anderen zijn vooruit gegaan. Ik zou deze interventie in de toekomst vaker door KID willen laten inzetten, en daarna er zelf mee aan de slag willen. Ik vond het een positieve samenwerking.

Twee leerlingen die een andere interventie hebben gevolgd (controlegroep):

4. Leerling O 4,6-5,0 jaar NT2

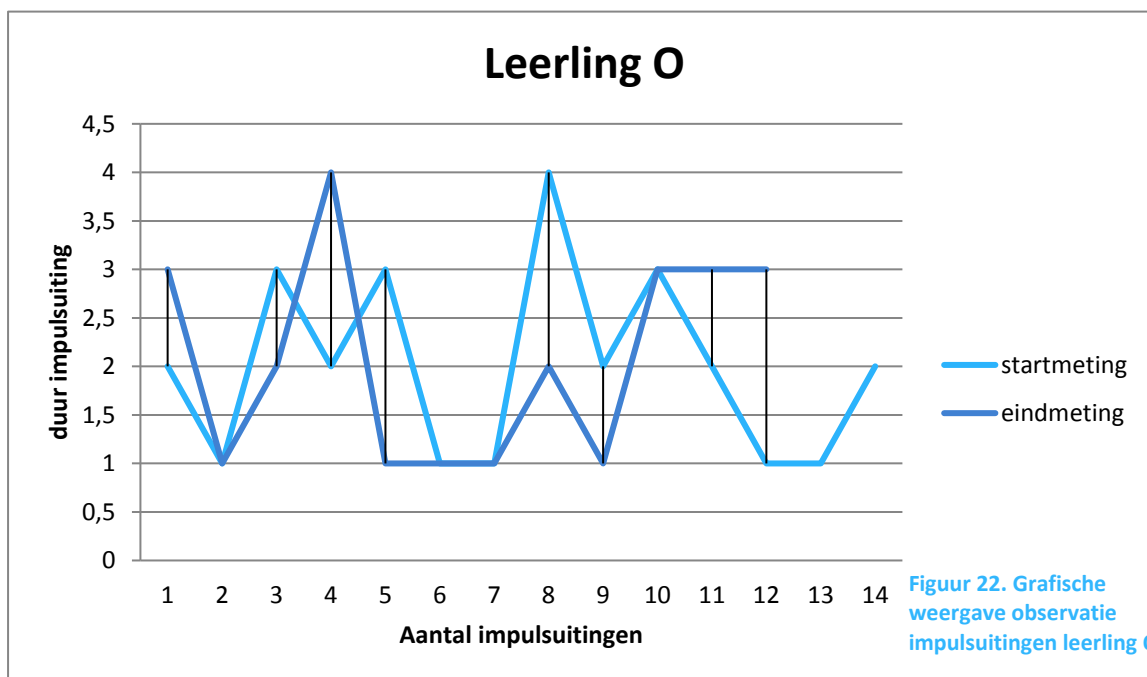
Kort verslag van aangeboden lessen: O heeft een combinatie van spelbegeleiding en emotietraining aangeboden gekregen. De activiteiten vonden plaats in zijn eigen klas tijdens het spelwerken.

Toelichting gegevens tabel/grafiek:

In de grafiek en in de tabel zijn geen opvallende ontwikkelingen of verschillen te zien.

Tabel 6: Uitwerking observatie leerling O

Leerling O (15 minuten kring)	0-meting	Na interventie	Vershil
Aantal impulsuitingen	14	12	-2
Totale duur impulsuitingen	28 seconden	25	-3
Verbaal/motorisch/combinatie	10x verbaal	8x	-2
	4x motorisch	4x	0
	0x combi (clownesk)	0x	0
Gemiddelde duur impulsuiting	2,0 sec	2,1 sec	+0,1
Aantal uitingen per minuut	1,1	0,8	-0,3
Korte beschrijving	O zijn impulsuitingen zijn ongeveer gelijk gebleven.		

5. Leerling M 4,0-4,6 jaar NT2

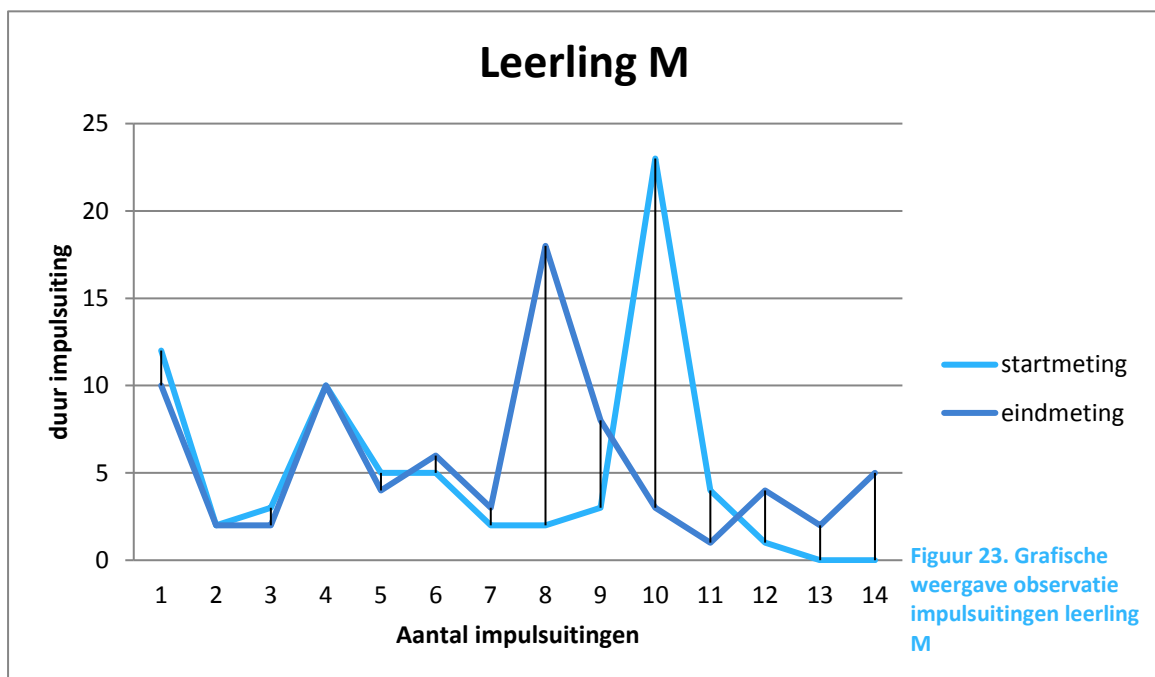
Kort verslag van aangeboden lessen: Bij M heb ik als zogenaamd 'extern geweten' gefungeerd. Bij ongewenst gedrag direct correctie en gewenst gedrag voordoen. Bij gewenst gedrag overduidelijk belonen. Dit was met behulp van een visueel systeem.

Toelichting gegevens tabel/grafiek:

In de grafiek en in de tabel zijn geen opvallende ontwikkelingen of verschillen te zien.

Tabel 7: Uitwerking observatie leerling M

Leerling M (15 minuten kring)	0-meting	Na interventie	Vershil
Aantal impulsuitingen	12	14	+2
Totale duur impulsuitingen	73 seconden	78	+5
Verbaal/motorisch/combinatie	2x verbaal	3x	+1
	7x motorisch	7x	0
	3x combi (clownesk)	4x	+1
Gemiddelde duur impulsuiting	6,0 sec	5,6 sec	-0,4
Aantal uitingen per minuut	0,8	0,9	+0,1
Korte beschrijving	M zijn impulsuitingen zijn ongeveer gelijk gebleven.		

5. Conclusie

In dit hoofdstuk zal de data uit Hoofdstuk 4 aan de theorie gekoppeld worden. Eerst worden de deelvragen beantwoord. Vanuit deze informatie wordt de hoofdvraag beantwoord door de conclusie puntsgewijs te formuleren.

5.1 Conclusies op de Deelvragen

1. Impulscontrole: Wat wordt binnen dit onderzoek onder inhiberend vermogen en impulscontrole verstaan?

In de praktijk blijkt dat leerkrachten impulsief gedrag zien als een gebrek aan controle, ofwel het doen zonder te denken. Ze zetten zelf het liefst een combinatie van straffen en belonen in om dit gedrag te laten afnemen. Maar het inzetten van KID staat op de tweede plaats, waarin een ambulant begeleider (zoals ik) vaardigheden inoefent. Dat betekent dat er draagkracht is voor een dergelijke interventie.

Op een schaal van 1-10 (waarin een 1 niet impulsief is en de 10 heel impulsief) schalen de leerkrachten de impulsieve leerling gemiddeld in op een **8,5**. De gemiddelde verwachting, volgens de schaalvraag die aan de leerkrachten is gesteld, is dat na het inzetten van een ambulant traject van 6 weken dit afneemt naar een **5,75**. Wat zou gaan om een afname van 2,75. Ik vind dit zelf een vrij forse vooruitgang voor een kort tijdsbestek. Dus dat betekent dat er veel ontwikkeling bewerkstelligd moet worden om aan de (hoge) verwachtingen van de respondenten te voldoen.

De onderzoeksgroep: Drie leerlingen hebben deelgenomen aan de stoer buitenspel interventie. Bij één van de leerlingen (leerling S) is in het aantal impulsieve uitingen, volgens de observatie, nagenoeg gelijk gebleven. De leerkracht geeft aan dat ze wel een afname van het impulsieve gedrag ervaart. Deze waarneming is subjectief, maar de observatie is een momentopname. Dat kan betekenen dat de leerkracht een completer beeld van het gedrag van de leerling heeft. De leerkracht geeft aan dat de leerling de drang om te praten of te bewegen onderdrukt, maar dat hij meer spanning laat zien. Leerling N heeft een enorme vermindering van het aantal impulsuitingen, maar de duur van iedere uiting is beduidend langer. Bij hem zijn specifiek de motorische uitingen afgenomen. De leerkracht geeft aan dat zij geen verandering in de impulsdrang ziet.

Bij leerling W is het aantal impulsuitingen en de duur van de uitingen ook tamelijk gelijk gebleven. In dit geval zijn de motorische impulsuitingen eveneens afgenomen. De leerkracht geeft aan dat ze een vermindering van het impulsieve gedrag ervaart.

De controlegroep: De twee leerlingen in de controlegroep zijn volgens de observatie constant gebleven. Er is ook geen verschil in de motorische uitingen waargenomen. De interventie die zij hebben gevolgd, blijkt volgens deze observaties geen invloed te hebben gehad op hun impulsiviteit. De ingezette interventie was gericht op het afleren van het impulsieve gedrag.

2. Sociaal emotionele ontwikkeling: Hoe verloopt de sociaal emotionele ontwikkeling van kleuterjongens?

De sociale emotionele ontwikkeling van kleuterjongens staat in het theoretisch kader uitgewerkt. En daarop is dit actieonderzoek met ontwerp gebaseerd. Zoals in de vorige deelvraag al naar voren kwam is in het onderwijs een bekende interventie op gedrag een combinatie van straffen en belonen. Omdat er in dit onderzoek gekeken is naar de biologische processen en lichamelijke ontwikkeling heb ik contact gezocht met de Cesartherapeut die verbonden is aan een van de basisscholen. In het gedachtengoed van Masgutova (2018) is er informatie verstrekt betreffende reflexintegratie. Omdat dit de sleutel zou zijn voor het zelfregulerend vermogen, zullen we met het KID-team in toekomstige

zorg-overleggen deze kennis uitdragen en adviseren aan ouders en scholen. Dit sluit aan op mijn persoonlijke visie met betrekking tot het belang van biologische factoren. Deze liggen ten grondslag aan onder andere waargenomen impulsief gedrag.

Wat het KID-team en leerkrachten wel zelf kunnen inzetten zijn alle soorten symmetrie-oefeningen, het bewegen in symmetrie laat namelijk beiden hersenhelften samenwerken en daarmee bijdraagt aan de eerdergenoemde rijping. Hierbij kan gedacht worden aan oefeningen met o.a. een grote bal en touwtjespringen. Deze oefeningen zijn daarom opgenomen in de inspiratiekaarten voor de buitenspelmomenten.

3.Stoer buitenspel: Hoe kan ik als ambulant begeleider (en de leerkracht tijdens het buitenspelen) stoer buitenspel als ontwikkelinstrument inzetten?

In mijn onderzoek is buitenspel belangrijk. Door sport en spel wordt er aan ontwikkelgebieden gewerkt. In de vorige deelvraag zijn een aantal voorbeelden van symmetrie-oefeningen gegeven. Mijn eigen visie is dat je het spel van een leerling moet volgen en zo veel mogelijk moet aansluiten op de zone van de naaste ontwikkeling. Om toch richting te geven aan de activiteiten heb ik inspiratiekaarten ontworpen die in bijlage 4 staan weergegeven. Behalve dat ik de leerling op deze wijze een eigen keuze kan laten maken, wilde ik op deze manier iets maken dat door leerkrachten zelfstandig uitgevoerd kan worden.

Uit de resultaten van de enquête die bij de betrokken leerkrachten is uitgezet komt:

- Leerkrachten geven aan dat het stoere buitenspel zeker een plek op school mag krijgen.
- Wat er onder stoer buitenspel verstaan wordt is: fysiek spel (duwen en trekken), ninja/politie-achtige spellen en met zand/modder spelen. Deze activiteiten hebben daarom ook een plek gekregen in de begeleiding.
- 63% van de ondervraagden ondervindt op enige wijze een beperking met betrekking tot het buitenspelen. Hier ligt niet de focus van mijn onderzoek, maar dit heeft voor mij wel de doorslag gegeven om de inspiratiekaarten er bij te ontwerpen. Ik wilde op deze wijze een handreiking mee geven en in een behoefte van leerkrachten voorzien. In dit PGO leg ik uit dat ik passant ben in het begeleidingsproces van de leerling. Op deze manier kunnen leerkrachten uitproberen of een handreiking als deze helpt in het organiseren van de buitenspel-momenten.
- Alle ondervraagden geven, naar aanleiding van de ingezette interventie, aan dat ze dit nogmaals zouden willen inzetten. De interventie zouden zij door KID laten uitvoeren. Dat betekent dat er draagkracht is voor deze interventie. Daarnaast is het een waardering voor de interventie en het waargenomen resultaat. In de toekomst willen de respondenten de interventie zelf inzetten.

5.2 Conclusie op de Hoofdvraag

De algehele conclusie van het onderzoek en de beantwoording van de hoofdvraag.

Wat is de invloed van begeleid (stoer) buitenspel op impulsief gedrag in de klassensituatie bij kleuterjongens?

- Het inzetten van begeleid stoer buitenspel kan de motorische impulsuitingen van de kleuterjongens laten afnemen gedurende de kringactiviteit.
- Het totale impulsieve gedrag is, volgens de observaties die ik heb uitgevoerd, redelijk gelijk gebleven gedurende de kringactiviteiten.
- De respondenten die hebben meegedaan aan de interventie geven gemiddeld genomen aan dat ze de impulscontrole van de kleuterjongens verminderd vinden. Ik word ingeschakeld voor de hulpvraag van een leerkracht, daaruit kan er geconcludeerd worden dat de interventie nut heeft gehad. De interventie heeft bijgedragen aan de impulscontrole van de onderzoeksgroep.
- Alle respondenten binnen dit onderzoek geven aan dat deze interventie op enige manier een plek op school mag krijgen. Ondanks dat er soms belemmeringen in het buitenspel worden ervaren, is de invloed van deze interventie dat de leerkrachten het effect zien en hier ook zelf ruimte voor willen creëren.
- Bij één leerling is het ervaren impulsieve gedrag volgens de leerkracht gelijk gebleven. Er kunnen verschillende verklaringen voor gevonden worden. Zoals in dit onderzoek staat beschreven kan stress van invloed zijn op impulsief gedrag. In het tijdsbestek van dit onderzoek, waren er belemmerende omstandigheden in de thuissituatie van de leerling. Dat er externe hulp, in de vorm van fysiotherapie, is ingeschakeld is een ontwikkeling waar de leerkracht en de school tevreden mee zijn. Dit betekent dat het inzetten van deze interventie wel resultaat heeft opgeleverd. Namelijk een doorverwijzing naar specialistische begeleiding, vanuit het gedachtegoed dat biologische processen ten grondslag liggen aan de impulsuitingen.
- De interventie heeft invloed gehad op meer gebieden dan alleen de impulscontrole, namelijk: plezier, sociale interactie, zelfvertrouwen.

6. Discussie

Naast de conclusies die in dit onderzoek getrokken zijn, zijn er ook punten die ik vanuit mijn rol als onderzoeker ter discussie wil stellen. Deze punten staan hieronder weergegeven.

Kringactiviteiten: In dit onderzoek is de leerling geobserveerd in de kringactiviteit. Dit is de situatie waarin het gedrag van de leerling als het meest belemmerend wordt ervaren. De behoefte van de leerling kan daarom ter discussie gesteld worden. De eisen die in deze situatie aan de leerling gesteld worden zijn hoog. Ik ben van mening dat leerlingen mee moeten kunnen in de klassenstructuur en mee moeten doen aan de geboden activiteiten. Dat specifiek dit onderdeel als belemmerend wordt ervaren toont aan dat er gekeken moet worden naar de inrichting van deze activiteit. Zitten en luisteren in de kring vraagt (op het gebied van impulscontrole) wellicht te veel van het vermogen van de leerling.

Verschillende scholen: De leerlingen die hebben meegedaan aan dit PGO zijn leerlingen die van verschillende scholen komen. Hierdoor zijn er diverse factoren van invloed op het waar te nemen gedrag van de leerling. Een voorbeeld hiervan is dat de visie van de scholen van elkaar verschilt. Daarnaast genieten de leerlingen onderwijs van verschillende leerkrachten. Dat betekent dat de inrichting van het onderwijs ook van invloed kan zijn op het waargenomen gedrag van de leerling. Dit maakt dat de algemene geldigheid van het onderzoek in twijfel getrokken kan worden. Dit was een 'casestudy', de uitkomsten van het onderzoek kan men niet generaliseren naar de algehele populatie. Wel laat het onderzoek zien dat de theorie mogelijk ondersteund wordt. Het is een goede ingang voor een vervolgonderzoek waarbij de studie wordt gerepliceerd in grotere aantallen.

Ouders: Ouders zijn in dit onderzoek in mindere mate meegenomen. De hoeveelheid tijd die leerlingen na schooltijd buitenspelen is onbekend. Er zijn oudergesprekken gevoerd waarin het belang van rijping van de hersenen (en dus buitenspelen en bewegen) is benadrukt en uitgelegd. Eén ouder heeft, naar aanleiding van dit gesprek, actie ondernomen en een doorverwijzing voor fysiotherapie verzorgd. In een vervolgonderzoek is het wenselijk de ouders/verzorgers van de leerling meer te betrekken. Op deze wijze kan onderzocht worden of de basis van die interactie de prestaties op enige wijze beïnvloed.

Gedrag nadoen: Vanuit de directie van één van de betrokken scholen kreeg ik, tijdens het uitvoeren van dit onderzoek, de vraag wat deze interventie voor invloed heeft op de klasgenoten van de leerling die meedoet aan het onderzoek. Dit richt zich specifiek op de waarneming dat de leerling, die gedrag vertoont dat als ongewenst wordt ervaren, buiten mag spelen. Het buitenspel en de begeleiding die door mij geboden wordt, wordt als beloning en leuke activiteit ervaren. Het is mij opgevallen dat enkele klasgenoten van de leerling altijd vragen of zij ook deel mogen nemen aan de buitenspel-interventie. Of de klasgenoten beseffen dat er een verband bestaat tussen gedrag en de buitenspel-interventie is in dit onderzoek niet meegenomen. Dat dit mogelijk van invloed zou kunnen zijn op het gedrag van de klasgenoten is niet nader onderzocht. Voor de volledigheid van dit onderzoek benoem ik het mogelijke neveneffect wel in deze alinea.

7. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden er aanbevelingen gegeven die voortkomen uit de resultaten en het leerproces van dit onderzoek.

1. Dit het onderzoek is naar voren gekomen dat de motorische impulsuitingen kunnen afnemen door het aanbieden van begeleid stoer buitenspel. Het advies is dan ook om dit buitenspel minimaal één keer per week een uur aan te bieden. Dit kan door de school zelf georganiseerd worden. Wenselijk is om gebruik te maken van de inspiratiekaarten die voor dit onderzoek ontwikkeld zijn.
2. Er moet voorkomen worden dat de focus op het waargenomen impulsieve gedrag ligt. De oorzaak van het gedrag is belangrijk om te achterhalen. Samenwerken met een Cesar- of Fysiotherapeut is raadzaam. De oorzaak van het ervaren 'probleem' kan door te werken aan motorische vaardigheden achterhaald worden. Er kan gewerkt worden aan de samenwerking van beiden hersenhelften of reflexintergratie.
3. De verwachtingen van de leerkracht en de mogelijkheden van de leerkracht moeten in balans zijn. Het is van meerwaarde om de ontwikkeling van (kleuter)jongens in het schoolteam te bespreken. De leerlijn volgens het SLO (Landelijk expertisecentrum) en de leerlingvolgsystemen zijn genderneutraal. Uit dit onderzoek blijkt dat de ontwikkeling van jongens en meisjes biologische gezien anders verloopt. Door hier aandacht aan te schenken én informatie betreffende dit onderwerp te verstrekken, kan er beter aangesloten worden op de behoeften van leerlingen.
4. Laat jongens én meisjes stoeien en spelen! Ze hebben plezier, krijgen zelfvertrouwen en de sociale interactie met klasgenoten komt op gang.

8. Literatuurlijst

Boekhorst, M. (2018). Beroepsproduct 3: *Op welke wijze kunnen we er, als KID-team, voor zorgen dat we samen met ouders én school het begeleidingsproces van het kind vormgeven?*, p. 2

Boerman, R. (2008) *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Portal Fontys OSO.

Controle. (2010). In van Dale, *Middelgroot woordenboek Nederlands (editie1)*. Utrecht/Antwerpen. Nederland/België: Van Dale Uitgevers.

Dawson, P., & Guare, R. (2009). *Slim maar.....Help kinderen hun talenten te benutten door hun executieve functies te versterken*. Amsterdam: Hogrefe uitgevers.

Diamond, A. (2002). Normal development of prefrontal cortex from birth to young adulthood: cognitive functions, anatomy, and biochemistry. In: Stuss, D. & Knight, R. *Principles of frontal lobe function*, 466-503. Oxford, UK: Oxford University Press.

Doorn, E., & Loo, F. (2013). *Basisboek mediërend leren, van medisch labelen naar omgaan met verschillen*, 1^e druk. Boom Uitgevers Amsterdam. p.37

Gazzaniga, M. (2009). Veel meer meester! *Sekseverschillen in het brein*, Geraadpleegd op 24-9-2018. <http://veelmeermeester.nl/wp-content/uploads/2015/03/Sekseverschillen.pdf>

Geert, P. (2005) *Kleuters moeten te veel presteren*. NRC Geraadpleegd op 23-10-2018. <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/11/19/kleuters-moeten-te-veel-presteren-11044857-a1155665>

Grift, B. (2010). *Kinderkoppie, Hoe een rijke leeromgeving bijdraagt aan de ontwikkeling van het kindbrein*. 2^e druk B.V. Uitgeverij SWP, Amsterdam p. 61-62 & p. 20

Hattie, J. (2012). *Visible learning for teachers. Maximizing impact on learning*. New York, NY: Routledge.

HBO Raad Vereniging van Hogescholen (2017). *Gedragcode praktijkgericht onderzoek, Gedragcode voor het voorbereiden en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland*. Geraadpleegd op: 20-11-2017, https://www.marnixacademie.nl/Portals/0/OpenContent/2017-10_Gedragcode_praktijkgericht_onderzoek_def.pdf

Heijden, M. (2017). *Onderwijs heeft behoefte aan 'change agents'! Wie is die leraar die het verschil maakt?* Technische Universiteit Eindhoven. Geraadpleegd op 9-9-2018, http://s3.amazonaws.com/assets.paboweb.nl/documents/1147/Change_agents.pdf

Hout, F. (2009). 6 Redenen waarom onderwijs niet goed aansluit op het Kinderbrein. *Psychologie Magazine*. Geraadpleegd op 23-9-2018. <https://www.psychologiemagazine.nl/artikel/wat-is-er-mis-met-ons-onderwijs/> Jolles, J. (2017).

Cognitieve functies, over impulscontrole. Geraadpleegd op 21-9-2018, <http://www.jellejolles.nl/over-impulscontrole-een-wiki/>

Jolles, J. (2016). *Het tienerbrein. Over de adolescent tussen biologie en omgeving*. Amsterdam: Amsterdam University Press B.V.

- Jolles, J. (2017) Voorbeelden van vaardigheden van de impulscontrole per leeftijdsfase. Geraadpleegd op 21-09-2018, <http://www.jellejolles.nl/over-impulscontrole-een-wiki/>
- Kohnstamm, R. (2002). *De Kleine Ontwikkelingspsychologie, Deel 1 het Jongen Kind*. 5^e druk. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.
- Lange, R., Montessori, N., & Schuman, H. (2011). *Actieonderzoek: Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals* (pp. 108-119). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Loo, P. (2018). Kinderen zijn in vijf jaar aanzienlijk minder gaan buitenspelen, NOS. Geraadpleegd op: 24-9-2018. <https://nos.nl/artikel/2227689-kinderen-zijn-in-vijf-jaar-aanzienlijk-minder-buiten-gaan-spelen.html>
- Masgutova, S. (2018). *Masgutova Neurosensomotorische Reflex Integratie^{SM}*. Geraadpleegd op 23-10-2018. <http://masgutovamethode.nl/>
- Meersbergen, E. & Jeninga J. (2012). Ecologisch model van de leerling. Geraadpleegd op 25-10-2018, <https://docplayer.nl/3589632-De-ecologie-van-de-leerling-een-systeemgericht-model-voor-het-onderwijs.html>
- Nunen, P. (2010). Van kind tot volwassene, *De rol van de neurologische en neuropsychologische ontwikkeling en de effecten van een neurologische rijpingsachterstand*. Geraadpleegd op 17-09-2018, http://www.epi-groep.nl/wp/wp-content/uploads/Rijping_1_2_art.pdf
- Otter, M. (2013). *Voicing, Geef leerlingen een stem*. 1^e druk. Dordrecht: Instondo.
- Ponte, P. (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij. Onderzoek met en door leraren*. 4e druk. Boom Lemma Uitgevers, Den Haag.
- Poot, H. (2010). *Het is echt anders, verschil in ontwikkeling tussen jongens en meisjes*. Boxtel: Line-up-Mediaservices.
- Rijdt, C. de, Serrien, B. & Dam, C. van (2014). *Praktijkboek over oplossingsgericht werken & visualisaties bij mensen met een verstandelijke beperking. Visualiseer wat werkt*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- SLO (2018). *Kerndoelen Sociaal Emotionele ontwikkeling*. Geraadpleegd op 17-09-2018, <https://www.slo.nl/primair/kerndoelen/>
- Smidts, D. (2017). *HJK Zelfsturing en het Kinderbrein, Executieve functies in ontwikkeling*. Geraadpleegd op 21-9-2018, <http://www.kinderpsy.nl/wp-content/uploads/2017/03/Executieve-functies-in-ontwikkeling-Smidts.pdf>
- Smidts, D. & Huizinga, M. (2011). *Gedrag in uitvoering*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Vansteenkiste, M. en Neyrinck, B. (2010). *Optimaal motiveren van gedragsverandering. Tijdschrift voor Psychotherapie 2010*.
- Tavecchio, L. (2012). *We raken getalenteerde jongens kwijt, SCHOOL!* Geraadpleegd op: 23-09-2018. <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/uploads/2011/11/artikel-didactief-Tavecchio.pdf>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.

Vries, S. (2012). Belang van Buitenspelen, *Literatuurstudie naar de gezondheidswaarde, economische en sociale waarde*. Geraadpleegd op 24-9-2018.

<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=5125&m=1445255387&action=file.download>

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Wijsman, P. (2017). Psychologie en Sociologie. 7^e druk. Noordhoff Uitgevers, Utrecht.

Woltring, L. (1995). Dat maak ik zelf wel uit!? Werken met jongens: ontwerp voor een seksspecifieke pedagogiek. Bussum: Coutinho.

8. Bijlagen

8.1 Jaarcijfers KID

SPARTA

27 aug 2018

Periode januari t/m juli 2018 // jaar 2 KID

Grijs gearceerd bevat de vergelijking met schooljaar 1 KID // gehele periode okt. 2016- juli 2017

Alleen intern document

KID Registratie SPARTA periode augustus 2017 tot en met juli 2018

Totaal, geslacht en vraagstuk

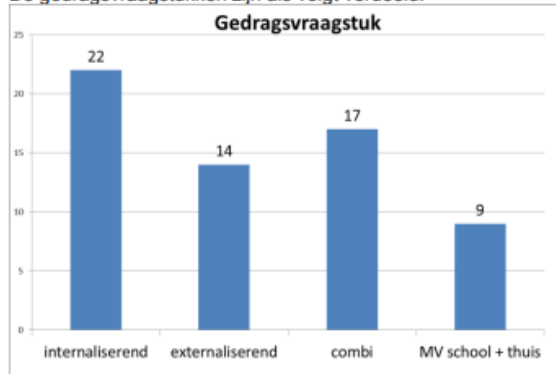
In de periode augustus 2017 tot en met april 2018 zijn er totaal 62 kinderen begeleid door KID.

Schooljaar 2016-17 (totaal) waren dit er 56.

69% is jongen – 31% meisje.

(70% versus 30%)

De gedragsvraagstukken zijn als volgt verdeeld:

Internaliserend	35% / 30%
Externaliserend	23% / 17%
Combi	27% / 21%
Meervoudig (school en thuis)	15% / 20%

KID Registratie HEEMRAAD periode januari tot en met juli 2018

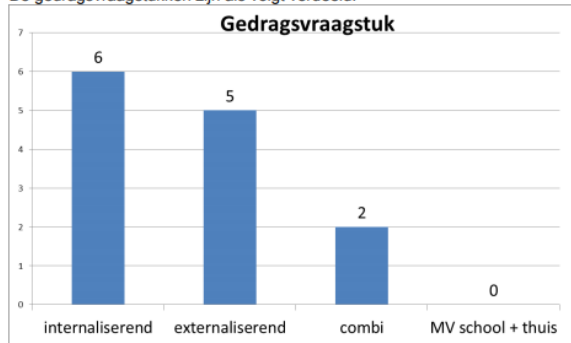
Totaal, geslacht en vraagstuk

In de periode januari tot en met april 2018 zijn er totaal 13 kinderen begeleid door KID.

Een hiervan liep door en was tot 1 jan. 2018 opgenomen in de registratie van Netwerk Sparta

69% is jongen – 31% meisje.

De gedragsvraagstukken zijn als volgt verdeeld:

Internaliserend	46%
Externaliserend	38%
Combi	15%
Meervoudig (school en thuis)	0%

KID Registratie HAVENS periode januari tot en met juli 2018

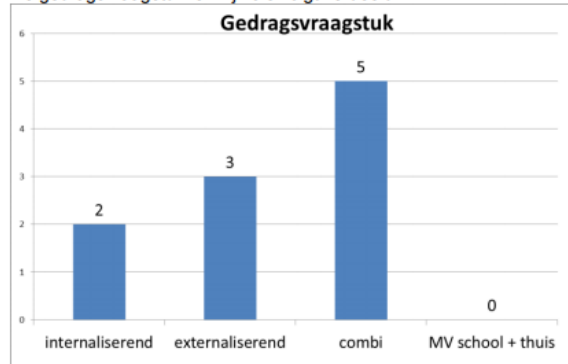
Totaal, geslacht en vraagstuk

In de periode januari tot en met juli 2018 zijn er totaal 10 kinderen begeleid door KID.

Drie hiervan liepen door en waren tot 1 jan. 2018 opgenomen in de registratie van Netwerk Sparta

70% is jongen – 30% meisje.

De gedragsvraagstukken zijn als volgt verdeeld:

Internaliserend	20%
Externaliserend	30%
Combi	50%
Meervoudig (school en thuis)	0%

8.2 Enquête Leerkrachten

Impulsief gedrag en Stoer buitenspel – Vragenlijst

In verband met het onderzoek voor mijn Master EN zou ik graag een zo reëel mogelijk beeld van **de praktijk** willen. Daarom vraag ik om met betrekking tot mijn onderzoeksthema, impulsief gedrag bij kleuters & stoer buitenspel, onderstaande vragen te beantwoorden. Alvast heel erg bedankt voor uw tijd!

- Wat verstaat u onder impulsief gedrag?	
- In welke situatie ervaart u dit als het meest belemmerend voor de leerling?	☐ Kringactiviteit ☐ Speel/Werken ☐ Buiten Spelen ☐ Anders .....
- Welke interventie heeft uw voorkeur om dit gedrag te laten afnemen? (maximaal 2 kiezen a.u.b.)	☐ Negeren van het gedrag ☐ Straffen en Belonen combinatie ☐ Oudergesprek om aanpak te bedenken ☐ Kindgesprek voeren ☐ KID inschakelen en ambulant traject op zetten om vaardigheden in te oefenen. ☐ Anders, namelijk..... .....
- Als u één leerling in gedachten neemt die moeite heeft om zijn/haar impulsdrang onder controle te houden, welke ontwikkeling zou u binnen 2 maanden aannemelijk vinden met het inzetten van een KID-begeleidingstraject?	Niet impulsief Heel Impulsief Nu ☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 Niet impulsief Heel Impulsief Nov ☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10
- Hoe verloopt het buitenspelen nu?	☐ perfect ☐ goed ☐ voldoende ☐ matig ☐ slecht
- Ervaart u problemen tijdens of door de buitenspel-momenten?	☐ Nee ☐ Ja met betrekking tot de kwaliteit ☐ Ja met betrekking tot toezicht / begeleiding ☐ Ja met betrekking tot iets anders .....
- Wat verstaat u onder stoer buitenspel?	
- Vindt u dat stoer buitenspel een plek tijdens het buitenspelen op school moet hebben?	☐ Nee ☐ Ja, altijd ☐ Ja, soms
- Heeft u andere toevoegingen?	
Hartelijk bedankt voor uw medewerking, de vragenlijsten worden anoniem verwerkt. Wanneer het onderzoek af is en u wenst een kopie, laat hier dan uw e-mail adres achter. Dan zorg ik dat het opgestuurd wordt! e-mail:	

8.3 SLO Streefdoelen – Sociaal emotionele ontwikkeling

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind: de doelen		slo
	Voor aanvang groep 1 Het kind...	Eind groep 2 Het kind...
Zelfbeeld/Ontwikkeling van identiteit	► benoemt zichzelf als 'ik'	► heeft kennis van zichzelf
	► gebruikt en begrijpt het woord 'wij' (leent enkele namen)	► heeft kennis van de ander (leent alle kinderen bij naam)
	► ontdekt de verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de andere kinderen in de groep: bijvoorbeeld in lichaamskenmerken, karaktereigenschappen, voorkeuren/afkeuren, afkomst en traditie	► ervaart de verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de andere kinderen in de groep: bijvoorbeeld in lichaamskenmerken, karaktereigenschappen, voorkeuren/afkeuren, afkomst en traditie
	► toont non-verbaal eigen gevoelens	► kan gevoelens onder woorden brengen
	► kan basise emoties onderscheiden	► kent zijn/haar eigen emoties
Ontwikkeling van zelfstandigheid	► krijgt controle over zichzelf	► kan zijn/haar emoties beheersen
	► voelt zich op zijn/haar gemak in de eigen groep	► kan zich handhaven binnen de eigen groep
	► durft te experimenteren / probeert nieuwe dingen uit om grenzen te ontdekken	► heeft vertrouwen in zijn/haar eigen kunnen
	► weet dat 'nee' zeggen een reactie oplevert van de ander	► kan zijn mening geven
	► kan aangeven dat het hulp nodig heeft	► vraagt iemand anders om hulp
Sociaal gedrag/ Ontwikkeling van sociale vaardigheid	► wil graag dingen zelf doen	► kan zelfstandig taken uitvoeren
	► leert ervaren wat hij/zij al kan	► staat stil bij wat hij/zij al kan
	► kan zich waarschijnlijk grotendeels zelf redden (maar heeft wel hulp nodig bij het aan- en uittrekken, vooral bij ritsen en knopen openmaken; is overdag zindelijk)	► kan zich zelf redden (kan ritsen en knopen open- en dichtdoen; kan zich aankleden zonder hulp; gaat zelfstandig naar de wc.)
	► helpt actief mee met het opruimen van de gebruikte materialen	► ruimt zelfstandig (spel)materialen op
	► kijkt veel naar andere kinderen	► zoekt contact met anderen
	► toont belangstelling en sympathie voor andere kinderen	► heeft vertrouwen in een ander
	► probeert om met andere kinderen te spelen, meestal doen-alsof spelletjes	► kan met anderen kinderen spelen
	► kan al een beetje met andere kinderen iets delen, bijvoorbeeld speelgoed - neemt een afwachttende houding aan bij het samenspel	► werkt samen met andere kinderen aan een gezamenlijke opdracht
	► zorgt voor andere kinderen, bijvoorbeeld aaien over het hoofdje van een baby	► merkt op en wanneer een ander kind hulp nodig heeft
	► kan anderen al een beetje helpen en vindt dat ook fijn om te doen	► biedt hulp aan/ kan anderen helpen
	► kan van tijd tot tijd op zijn/haar beurt wachten	► leert wat afspraken en regels zijn
	► denkt en handelt nog vanuit zichzelf wat mag en niet mag	► leert welke regels er zijn en hoe zich daaraan te houden
	► staat open voor nieuwe situaties en opdrachten	► past zich aan bij nieuwe situaties
	► kan eenvoudige gevoelens bij anderen waarnemen (inschatten)	► houdt rekening met gevoelens en wensen van anderen
	► begint bewust patronen te ontdekken in het eigen gedrag en het gedrag van anderen	► kent de emoties en gevoelens van andere kinderen en kan die interpreteren
	► toont belangstelling en sympathie voor andere kinderen	► toont bewondering voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden
	► accepteert dat het niet alles even goed kan	► kent de sterke en zwakke punten van een ander
	► maakt aan een ander kind duidelijk wat ze wel/niet wil	► ervaart dat er door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan die je samen kunt oplossen

Sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind: de doelen

slo

Werkhouding en concentratie	Voor aanvang groep 1 Het kind...	Eind groep 2 Het kind...
	▶ denkt en reageert vooral intuïtief ▶ heeft plezier in het leren van nieuwe dingen ▶ kan rustig werken voor een kortdurende periode ▶ probeert zelf problemen op te lossen tijdens het werken ▶ kan een bekende opdracht die duidelijk is zelfstandig uitvoeren	▶ kan gericht vragen stellen ▶ heeft plezier in de taak ▶ is in staat om iets af te maken ▶ zet door wanneer iets niet direct lukt ▶ voert zelfstandig opdrachten uit

8.4 Opzet begeleidingsmomenten lessenserie

Inspiratie kaart 1

Wat ?	Benodigd materiaal
Spelen met sensomotorisch materiaal	Zand / water /Scheerschuim
Estafette tegen de juf – parcours	Pionnen en stokken
Slepen en sjouwen	Autobanden en takken
Hinkelen: let op! Ook met 2 benen springen voor symmetrie	Hinkelpad of stoepkrijt
Gooien en smijten met bal	Minimaal 1 grote bal

Inspiratiekaart 2

Wat ?

Spelen met sensomotorisch materiaal

Bootcamp / stoeren jongens training

Balspellen, twee handen ballen, overgooien, rollen, tegen de muur, door een hoepel werpen.

Verven met water op de droge muur

Benodigd materiaal

Zand / water /Scheerschuim

Muziek / 2 flesjes als gewichten/ matje

Verschillende ballen: (bvb: skippybal/voetbal/tennisbal) hoepel.

2 grote kwasten en emmer met water

Inspiratiekaart 3

Wat ?	Benodigd materiaal
Hutten bouwen	Takken / stokken / touw
Politie en boefje	Takjes / waterpistool / touw
Touw springen / om te beginnen over grond als slang	Springtouwen
Sjouwen en slepen van materiaal	Kruiwagen / zand/ herstbladeren
Blikgooien	Blikken/bekers ballen/pittenzakken

Inspiratiekaart 4

Wat ?	Benodigd materiaal
Touw springen / om te beginnen over grond als slang	Springtouwen
Judo/ stoeien (1 klasgenootje mee)	Matje
Racen	Fietsjes / skelter
Balspellen, twee handen ballen, overgooien, rollen, tegen de muur, door een hoepel werpen.	Verschillende ballen: (bvb: skippybal/voetbal/tennisbal) hoepel.
Cowboy spelen	Bandana / touw / stokpaard

Inspiratiekaart 5

Wat ?	Benodigd materiaal
Judo / stoeien (1 klasgenootje mee)	Matje
Vegen van plein	Bezems , vuilniszakken, scheppen
Klimmen en klauteren	Klimrek / klimpalen etc.
Zaklopen parcours	Juten / stoffen zak of een oude grote spijkerbroek
creatief vrij spel	Berg oude kleding en stof
Estafette	Stokken en pionnen

Inspiratiekaart 6

Wat ?	Benodigd materiaal
Klimmen en klauteren	Klimrek / klimpalen/bomen
Atletiek /turnen	Trampoline, renwedstrijd, v
Politie en boefje	Takjes / waterpistool / touw
Kloslopen / steltelopen	Klossen of stelten
Blikken gooien	Bekers/ blikken ballen/pitenzakken

8.5 Observatieformulier impulsdrang

Observatie leerlingen kring activiteit impulsdrang uitingen 0-meting (15 minuten):

	Duur impulsieve uiting	Wat?
1		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
2		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
3		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
4		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
5		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
6		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
7		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
8		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
9		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
10		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
11		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
12		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen)

		0 clownesk gedrag 0 anders
13		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
14		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
15		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
16		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
17		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
18		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
19		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
20		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
21		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
22		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
23		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders
24		0 verbaal (iets roepen / zeggen) 0 motorisch (opstaan / ergens op af lopen) 0 clownesk gedrag 0 anders

8.6 Uitwerking/analyse enquête 0-meting (september '18)

Vraag	Gegeven antwoorden	Interpretatie, vervolgstap
Wat verstaat u onder impulsief gedrag?	5x Doen zonder te denken, Eerst doen dan denken 3x Geen controle	Komt goed overeen met de definitie
In welke situatie ervaart u dit als het meest belemmerend voor de leerling?	7x kring 1x spelen/werken	Kinderen in kring observeren om die impulscontrole meetbaar te maken
Welke interventie heeft u voorkeur om dit gedrag te laten afnemen?	6x straffen en belonen combinatie 4x KID inschakelen 2 x negeren 2x kindgesprek 1x oudergesprek	Vooraf straffe en belonen. Externe hulp (KID) is welkom. Nog wel veel te halen met ouders/kind → pedagogische driehoek
Als u één leerling in gedachten neemt die moeite heeft om zijn/haar impulsdrang onder controle te houden, welke ontwikkeling zou u binnen 2 maanden aannemelijk vinden het inzetten van een KID-begeleidingstraject?	Vooruitgang bij schaal van 1 – 10 : -1 punt -2 punten x3 -3 punten x2 -4 punten -5 punten	Gemiddelde vooruitgang verwachting is: 2,75 dus bijna 3 punten Flinke vooruitgang, zeker als je dit tegen de rijping en ontwikkeling afzet. Hoge verwachtingen
Hoe verloopt het buitenspelen nu?	8x voldoende	Er is dus ruimte voor verbetering. Wellicht kan daar een handreiking voor gegeven worden
Ervaat u problemen tijdens of door de buitenspeel-momenten?	3 x nee 1x kwaliteit 1x toezicht Anders : 1xGedrag leerlingen 1xWeinig uitdaging en middelen voor de leerlingen (schaal ik in onder kwaliteit. 1xRustiger door het buitenspelen	5/8 respondenten ervaart op enige manier problemen. Allemaal op verschillende vlak.
Wat verstaat u onder stoer buitenspel?	6x fysiek spel (stoeien/trekken) 1x zand modder etc 1x ninja, stiekem naar plekken die normaal niet mogen, etc.	Fysiek spel staat voor leerkrachten gelijk aan stoer buitenspel
Vindt u dat stoer buitenspel een plek tijdens het buitenspelen op school moet hebben?	7x ja soms 1 x ja altijd	Alle leerkrachten vinden dat dit een plek op school mag hebben. Waarvan 1 leerkracht vindt dat dit altijd moet.

8.7 Uitwerking analyse leerlingenobservaties 0-meting (begin oktober '18) & Uitwerking analyse leerlingenobservaties eind-meting (medio november '18)

LL	NT2	KID AB Buiten spel	School	Aantal impulsdrang in 15 min	Aantal seconden impulsdrang gemiddeld	Aantal seconden impulsdrang totaal	Aantal impulsdrang per minuut	Wat voor impulsdrang
N	Ja	ja	N	24	3,7	89	1,6x per minuut	2x clownesk 12x verbaal 9x motorisch 1x anders: wiegen
S	Ja	ja	N	9	7	63	0,6x per minuut	3x clownesk 4x verbaal 1x motorisch
W	Nee	Ja	E	13	6,5	84	0,9x per minuut	4 clownesk 2x verbaal 7x motorisch
M	Ja	Nee	D	12	6	73	0,8x per minuut	2x clownesk 2x verbaal 8x motorisch
O	Ja	Nee	K	14	2	28	1,1x per minuut	2x clownesk 10x motorisch 2x anders: wiegen
LL	NT2	KID AB Buiten spel	School	Aantal impulsdrang in 15 min	Aantal seconden impulsdrang gemiddeld	Aantal seconden impulsdrang totaal	Aantal impulsdrang per minuut	Wat voor impulsdrang
N	Ja	ja	N	14	9,2	129	0,9	8x verbaal 6x motorisch 2x combie
S	Ja	ja	N	10	6,3	63	0,7	5x verbaal 3x motorisch 2x combie
W	Nee	Ja	E	10	9,0	90	0,7	3x verbaal 3x motorisch 4x combie
O	Ja	Nee	K	12	2,1	25	0,8	8x verbaal 4x motorisch 0x combie
M	Ja	Nee	D	14	5,6	78	0,9	3x verbaal 7x motorisch 4x combie

8.8 Leerkracht enquête vragenlijst na Buitenspel begeleidingstraject

Impulsief gedrag en Stoer buitenspel – Vragenlijst

In verband met het onderzoek voor mijn Master EN zou ik graag een zo reëel mogelijk beeld van **de praktijk** willen. Daarom vraag ik om met betrekking tot mijn onderzoeksthema, impulsief gedrag bij kleuters & stoer buitenspel, onderstaande vragen te beantwoorden. Alvast heel erg bedankt voor uw tijd!

0 Uw leerling heeft 6 weken een andere vorm van KID-begeleiding genoten: de (stoer) buitenspel interventie. Kunt u aangeven of er een ontwikkeling heeft plaatsgevonden?	Niet impulsief Heel Impulsief Voor KID inzet 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Niet impulsief Heel Impulsief Nu 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
1 Denkt u dat de KID-interventie hier een rol in heeft gespeeld?	Ja / Nee , want: ....
2 Heeft de begeleiding in andere ontwikkelingen geresulteerd ? (bijvoorbeeld motorische ontwikkeling, sociale contacten, plezier, externe hulp ingeschakeld, etc.)	0 Nee 0 Ja, namelijk: ....
3 Hoe waarschijnlijk is het dat u de (stoer) buitenspel begeleiding nogmaals wilt inzetten bij een leerling?	0 Ja 0 Misschien 0 Nee
4 Heeft u andere op- of aanmerkingen met betrekking tot het traject dat we met elkaar hebben ingezet?	....

8.9 Uitwerking/analyse leerkracht enquête na begeleidingstraject (medio november '18)

Vraag	Gegeven antwoorden	Interpretatie / vervolgstap
Uw leerling heeft 6 weken een andere vorm van KID-begeleiding genoten: de (stoer) buitenspel interventie. Kunt u aangeven of er een ontwikkeling heeft plaatsgevonden?	9 naar 7 (+2) 8 naar 8 (0) 9 naar 6 (+3)	In de observatie zie je niet zo veel verschil, vanuit de leerkrachten blijkt dat ze het gedrag als totaal soms wel veranderd vinden.
Denkt u dat de KID-interventie hier een rol in heeft gespeeld?	Ja (3x) - Meer tijd 1 op 1 - Bewustwording leerling - Direct adequaat kunnen handelen - Externe hulp ingeschakeld	Iedereen denkt dat KID wel een rol heeft gespeeld in.
Heeft de begeleiding in andere ontwikkelingen geresulteerd? (bijvoorbeeld motorische ontwikkeling, sociale contacten, plezier, externe hulp ingeschakeld, etc.)	- Sociale contacten 2x - Welbevinden kind en klas 2x - Externe hulp 1 x	Er worden meerdere neveneffecten aangegeven. Dat is een mooie bijkomstigheid
Hoe waarschijnlijk is het dat u de (stoer) buitenspel begeleiding nogmaals wilt inzetten bij een leerling?	Iedereen wilt het nogmaals, de volgende keer nog door KID. Daarna wilt 1 respondent het ook zelf doen.	Ik zou het inspiratiedocument moeten delen om te bekijken hoe dit ontvangen wordt.
Heeft u andere op- of aanmerkingen met betrekking tot het traject dat we met elkaar hebben ingezet?	Fijn, effectief, daadkrachtig, snel actie, ik ben blij.	Positieve feedback, dat is altijd leuk om terug te krijgen.

8.10 De planning

1 (week 38) Het enquêteformulier (bijlage 2) is uitgezet bij negen leerkrachten die momenteel gebruik maken van een KID-traject. Dit zijn leerkrachten van drie verschillende scholen, en drie verschillende schoolbesturen. De vragen zijn ontstaan vanuit de theoretische verkenning. De resultaten zijn in een tabel geplaatst om een duidelijk beeld te krijgen van de verschillende visies met betrekking tot dit onderwerp. Daarnaast kon ik vanuit dit enquêteformulier een keuze maken voor het vervolg van mijn onderzoek.

2 (week39): Aan de hand van de gegevens uit het enquêteformulier zijn er vijf leerlingen geobserveerd in de situatie waarin de impulsdrang als meest belemmerend wordt ervaren. De observatie is gericht op het turven van het aantal impulsieve momenten in de bovengenoemde activiteit. Daar zal in steekwoorden bij genoteerd worden wat de reactie is op het moment van de impulsdrang en de duur in seconden weergeven in bijlage 5. Het gaat om een observatiemoment van 15 minuten.

(Week 40 t/m 46) Het ambulante traject wordt ingezet (door mij als ambulant begeleider), waarin stoer buitenspel en symmetrie oefeningen de hoofdmoot voeren. Dit vindt iedere week plaats: 1 begeleidingsmoment van 60 minuten.

3 (week46): Na afloop van het ambulante traject worden enkele onderdelen van het enquêteformulier (bijlage 8) nogmaals uitgezet (enkel bij de drie trajecten waar de buitenspel-interventie is ingezet) en vergeleken met de resultaten van de eerste keer.

4 (week46): Ik observeer de leerlingen in een gelijkwaardige situatie als de eerste observatie. Op deze wijze wordt er in kaart gebracht of de impulsdrang is afgenomen. De resultaten worden daarnaast vergeleken met het beeld dat de leerkracht heeft.